

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr 63 – 2019

© Selskapet for Grimstad Bys Vel 2019
ISBN 978-82-90928-16-7
ISSN 0803-1045

Opplag: 900
Redaktør: Per Ivar Ruhaven

Layout og grafisk produksjon: Interface Media as
Forside: «Torvet i Grimstad», 1890 av Christian Krohg.
Innkjøpt av Grimstad kommune i 2019
Foto: Knut Brautaset

Selskapet for Grimstad Bys Vel
Postboks 197
4892 Grimstad

INNHOLD

1.	Forord	4
	<i>Av Per Ivar Ruhaven</i>	
2.	Reidar Marmøy til minne	5
	<i>Av Torgrim Næverdal, Formann Byselskapet</i>	
3.	Grimstads kulturpris til Bodil og Hans	7
	<i>Av Torgrim Næverdal, Formann Byselskapet</i>	
4.	På rundtur med Henrik Ibsen i Grimstad	8
	<i>Av Knut Brautaset</i>	
5.	«Rondtforbi», men først og fremst «Kjerkebakken»	24
	<i>Av Thor Fennefoss</i>	
6.	Bioddpynten. Noe som er og var.	38
	<i>Av Gunnar Bernhoft Mathisen</i>	
7.	Stedsnavn i Grimstad 2	45
	<i>Av Per Ivar Ruhaven</i>	
8.	Betraktninger fra gyngende grunn. Stedsnavn i Homborsund.	66
	<i>Av Jarle Georg Bjørklund</i>	
9.	Årsberetning for Selskapet for Grimstad Bys Vel	86
10.	Årsberetning fra Skjærgårdskomiteén	91
11.	Annonser	93

FORORD

Av Per Ivar Ruhaven

Årets medlemskrift gir oss nye bidrag til byhistorien.

Aller først tar Knut Brautaset oss med på en rundtur i dagens Grimstad sammen med Henrik Ibsen der han lar Henrik fortelle om sine siste måneder i Grimstad høsten 1849.

Så flytter vi oss hundre år frem i tid. I artikkelen «*Rondtforbi*», men mest «*Kjerkebakken*» minnes Thor Fennefoss hvordan det var å vokse opp midt i byen i årene under og etter andre verdenskrig.

Gunnar Bernhoft Mathisen tar oss med til Bioddpynten og forteller om de spesielle ballastmerkene og det gamle havnefyret som finnes der ute.

I fjor var vi med redaktøren på en «navnetur» langs Grimstad havn. I år fortsetter vi vandringen og tar vi for oss steds- og gatenavn øst for Storgaten.

Men Grimstad er noe mer enn selve bykjernen. I årets siste artikkel blir vi med Jarle Georg Bjørklund til Eide. I sin artikkel prøver han å tolke en rekke stedsnavn på en ny og spennende måte. Imidlertid understreker han at han muligens er på gyngende grunn!

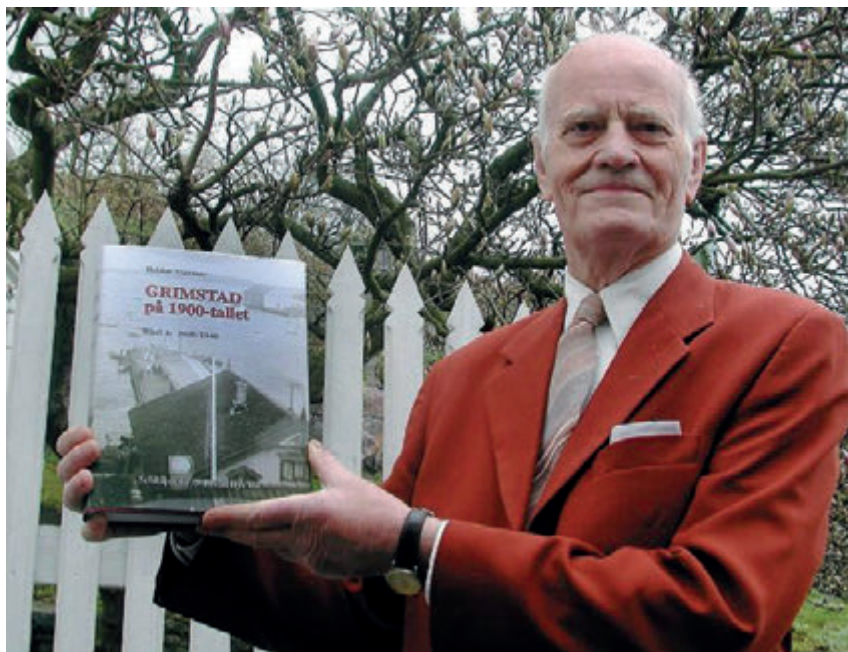
Også i år har Knut Brautaset og Carsten S. Due vært en god støtte for redaktøren, og som vanlig har Knut vært til stor hjelp med det fototekniske arbeidet.

Nok en gang retter vi en stor takk til våre artikkelforfattere for gode bidrag til årets skrift. Likeledes takker vi våre trofaste annonsører. Bodil Austenaa Johansen har som vanlig hatt et lett arbeid med å få annonsene på plass.

Til slutt må det nevnes at årsskriftet er til salgs hos byens bokhandler på Odden.

REIDAR MARMØY TIL MINNE

Av Torgrim Næverdal, Formann Byselskapet

*Reidar Marmøy med GRIMSTAD på 1900-tallet, bind 1
Foto: Gro Austenå Berg, Grimstad Adressetidende*

Reidar Marmøy døde 22. desember 2018, 92 år gammel, og et langt og godt samarbeid med Selskapet for Grimstad Bys vel er dermed avsluttet.

Da Reidar Marmøy valgte å flytte tilbake til hjembyen sin som pensjonist, må det karakteriseres som et lykketreff for Byselskapet. Han stilte sine omfattende lokallhistoriske kunnskaper, sin skrivekunst og sin arbeidskapasitet til disposisjon for Byselskapet. Hele ni bøker fikk han skrevet med emner fra vår lokale historie. Det fruktbare samarbeidet ble i 1989 innledet med bearbeidelsen av et materiale over navn i Grimstad skjærgård. Dette var et arbeid påbegynt av Didrik Nagelstad som på 1980-tallet hadde samlet inn og registrert navn i skjærgården, og som

Reidar sluttførte i 1991 med utgivelsen av boka *Navn i Grimstad skjærgård*.

Byselskapet fikk de neste årene bære fruktene av Reidar Marmøys faglig grundige nedtegnelser av historiske begivenheter og fortellinger, som *Fornminner i Grimstad kystlandskap* i 1993 og *Håøy- losenes øy*, som kom i 1995. Reidar hadde en særlig interesse for personligheter som hadde betydd noe i lokalmiljøet, noe som resulterte i *Menneske på jorden- Jens Haas*, utgitt i 1998, samt boken *Herbert Waarum- fra plastbåter til bedehus* i 2004.

Reidar Marmøys største og mest omfattende arbeid er utvilsomt bøkene om Grimstad bys historie, to praktutgivelser. I 2004 kom *Grimstad på 1900-tallet, bind 1*, som omhandlet perioden 1900-1940. I 2010 kom *Bind 2* med perioden 1940-1970. Da Bind 2 ble lansert, ble 84 år gamle Reidar spurt om han kunne tenke seg å gå i gang med et tredje bind. Han svarte smilende: «Dersom du kan skaffe meg så mange år som jeg trenger, kan jeg godt tenke meg å skrive.» Svaret hans illustrerer hans enorme kapasitet. Som 85-åring ga han i 2011 ut *Grimstad skjærgård. Navn, fiskeplasser, «gode grunner» og trygge løp*.

Reidar rakk også å virke som redaktør for medlemsskriftet vårt i første halvdel av 1990-årene.

Heldigvis fikk han også synlige bevis på at hans virksomhet ble satt pris på. Han fikk Kongens fortjenestemedalje i 2014 og Grimstad kommunes kulturpris i 1997.

Reidar var opptatt av Byselskapet, noe som kom godt fram da han beskrev Byselskapets 75-årige historie i boken *Grimstad- byen med skjærgården*. Han var spesielt opptatt av dugnadsarbeid, og alle bøkene hans er skrevet uten å ta honorar for det. Dugnadsarbeid er aldri en forpliktelse man påtar seg. Det er en gave og et privilegium. Reidar var en ekte dugnadsarbeider.

GRIMSTAD KOMMUNES KULTURPRIS 2018 TIL BODIL AUSTENAA JOHANSEN OG HANS JOHANSEN

Av Torgrim Næverdal, Formann Byselskapet

Flere hundre mennesker hadde møtt opp på Postmannslaget på Marivold da Bodil Austenaa Johansen og Hans Johansen mottok Kulturprisen søndag 14. oktober 2018. Foto: Gro Austenå Berg, Grimstad Adressetidende

Grimstad kommunes kulturpris for 2018 ble tildelt Bodil og Hans for deres utrettelige innsats på Postmannslaget med salg av vafler og tilrettelegging for hyggelige sammenkomster på søndager både vår og høst.

Bodil og Hans har gjennom flere år vært pådrivere for trivelige treff på Postmannslaget, sosialt viktige bidrag som knytter mennesker sammen. Å kombinere en tur på Byselskapets områder på Marivold med noe godt å bite i er viktige ingredienser i den sunne folkehelsen.

Hans sitter ved vaffeljernet, og Bodil er ivrig selger av nystekte vafler. «Du skal vel ha 2 stykker!» er blitt et kjært innslag på søndagene. Mange møter opp for en hyggelig prat og ser frem til disse begivenhetene etter en lang vinter.

Byselskapet gratulerer prisvinnerne.

PÅ RUNDTUR MED IBSEN I GRIMSTAD

Av Knut Brautaset

Innledning

Henrik Johan Ibsen (1828-1906) kom til Grimstad fra Skien med den lille sluppen «Lykkens Prøve». Datoen for hans ankomst er med stor sannsynlighet onsdag 29. november 1843. Den unge Henrik var da 15 år og 7 måneder.

*Slik man forestiller seg Henrik Ibsen som apotekerlærling.
Tegning av Harald Nygård. Grimstad bys museer.*

Han ble apotekerlærling hos Jens Aarup Reimann frem til februar 1847 da apoteker Reimann ble tvunget til å avvikle sin virksomhet. Apoteket og familiens bosted var i hus nr. 75 i Storgaten. Det lå rett nedenfor der kafé «Herlighed» nå ligger. Reimanngården ble revet i 1956. Huset stod heldigvis ferdig gjenoppbygd i 1973 på hjørnet av Nedre Tverrstedet og Vestre gate og er nå tilholdssted for Grimstad kunstforening. Fra mars 1847 til april 1850 var Henrik Ibsen apotekermedhjelper hos apoteker Lars Nielsen. Nielsen leide lokaler hos madam Geelmuyden i hus nr. 13 i Østregate, nå Ibsenhuset i Henrik Ibsens gate 14.

I 1840-årene hadde den lille kystbyen omtrent 800 innbyggere, og apoteket var nok et sted hvor man fikk vite mangt og meget om folk. Ibsen fikk flere bekjente og venner i byen, særlig etter at han ble ansatt hos Anders Nielsen og bodde i apotekets vaktstue. Christopher Lorentz Due (1827-1923) og Ole Carelius Schulerud (1827-1859) var de to personene i Grimstad som Ibsen knyttet virkelig fortrolig vennskap til. Christopher hadde fått en stilling som assistent på tollboden i 1845. Ole Carelius studerte juss i Christiania, men tok fra sommeren 1848 et leseår hjemme hos sin far. Faren var overtollbetjent i Grimstad.

Som 22-åring reiste Henrik Ibsen fra byen fredag 12. april 1850 med det østgående kystrutedampskipet «Prinds Carl». Det var for øvrig samme dag som hans første skuespill «Catilina» ble utgitt i Christiania.

Henrik Ibsen tilbrakte følgende noe over seks viktige og formative ungdomsår i Grimstad.

Noen av de personene Ibsen visste om, eller som han kjente, bodde i hus som fremdeles er i byen. Noen hus er revet, men man vet hvor de stod. En stor begivenhet i byen var bygging av den første kirken. Byggingen ble startet i 1846, og kirken ble innviet første søndag i advent i 1849.

Nygaten var den gang ingen gate, men bare en sti som forbandt Storgaten med Vestregate. Byen hadde ikke noe egentlig torv. Det som i dag er Torvet, var en løkke kalt Muncheløkken. Grimstadbekken løp langs Storgaten over dagen torv og videre ned til sjøen. Det var broer over bekken i Kirkegaten og i Løkkestedet og der Bryggegaten møtte Østregate.

En rundtur i dagens Grimstad hvor vi lar Henrik Ibsen være omviser som om det var høsten 1849

Nå skal vi forestille oss at Henrik Ibsen tar oss med på en rundtur i dagens Grimstad og forteller om enkelte hus hvor han kjenner eller vet om personer. Det er høsten 1849, og han har akkurat fått skrevet ferdig sitt første skuespill «Catilina».

Henrik Ibsen har ordet:

Jeg var de første tre år lærling hos apoteker Reimann i Storgaten, men er nå apotekermedhjelper hos apoteker Nielsen i Østregate. I byen er jeg ganske godt kjent.

Bilde 1. Storgaten 52

Bilde 1: Jeg velger å starte her øverst i Storgaten ved bygrensen. Her i hus nr. 297 bor overtollbetjent Schulerud. Han kom som enkemann til byen i 1844 og ble eier av huset. Hans sønn Ole Carelius Schulerud har nettopp nå i høst reist tilbake til Kristiania for å fortsette sine juss-studier. Han kom i fjor sommer til sin far i Grimstad for å ha et leseår hjemme. Jeg ble introdusert for Ole av min gode venn Christopher Due. Ole ble raskt en meget fortrolig venn. Christopher, med sin fine håndskrift, har skrevet ut skuespillet «Catilina» for meg, og Ole skal nå forsøke å få det trykt i Kristiania. Jeg laget et lite dikt som avskjedsminne til Ole. De to første vers lyder slik:

*Naar Veiene spaltes og Vennerne gaa - Skilte i Livets Vrimmel,
Vi stirre saa gjerne inod den blaa - Og lyse Erindringshimmel.*

*Der tindre som venlige Stjerner smaa - De Minder fra soundne Dage,
Ei Tidens slørende Skyer formaa - At dunkle den Lysning saa fage.*

Bilde 2. Storgaten 36

Bilde 2: Her i 2. etasje i hus nr. 54 har vi byens lille fest- og teatersal. Den er stelt i stand av en underlig skrue ved navn Christian Julius Demant. Han er en urmaker fra Danmark som giftet seg med enken Birgitte Sophie Falkenberg. De driver et pensjonat i huset. Demant sysler med mange rare ting, blant annet kan han med et kamera lage bilder på kobberplater!

Bilde 3. Til høyre – Storgaten 31

Bilde 3: Jeg fester meg med det til høyre. Her i Storgaten på høyre side ligger hus nr. 62. Der bor kjøpmann Jørgen Bendix Ebbell og hustru Inger. Ebbell ble i 1837 byens første ordfører. Foran huset - til høyre - går det ingen gate, men en sti som leder opp til Vestregate. Hos Ebbells bor

også datteren Clara som egentlig heter Marthe Clarine. Hun er glad i poesi og har sans for det diktene gjemmer. Jeg må innrømme for meg selv at Clara er min Stella. Jeg er faktisk hemmelig forelsket! Diktet «Til Stjernen» har jeg tilegnet henne, og de to første vers lyder:

*Blege Stjerne! send et Vink - Fra det Evighøie!
Lys med venligt Flammeblink - Klart for Sjælens Øie!*

*Skal dit dunkle Billedsprog - Da kun Længsel vække!
Lær mig klart at skue dog - Gjennem Fremtids Dække!*

Bilde 4. Storgaten 28

Bilde 4: Dette store huset var i sin tid Den Dahlske Skole bygd av penger fra et fond gitt av en rik person herfra som i sin tid bodde i København. Han het Peter Dahl og hadde vært skipper, seilt til fjerne strøk og ble etter det kjøpmann. Nå holder Almueskolen til her. Dette er hus nr. 46, og der bor også skolebestyrer Anders Isachsen og sønnen Andreas Isachsen med det fine mellomnavnet Hornbeck. Han strever med å bli student. Andreas har vært innom vaktstuen i apoteket noen ganger, men er ingen nær venn. I dette huset finnes også boksamlingen til

Grimstad Læseselskab. Siden apoteker Reimann var medlem av selskapet og apoteker Nielsens far - Niels Peter Nielsen - er medlem, kan jeg gå der for å låne bøker.

Bilde 5. Kirkegaten

Bilde 5: Ved det nedre hjørnet av Almueskolen ser vi inn i veien som leder ut fra byen mot øst. Det går en bro over bekken og deretter kommer en bratt bakke opp til Fladen. Denne bakken har mange navn bl. a. Klamrekleven og Fladekleven. Nå vil nok navnet snart bli Kirkekleven eller kanskje Kirkebakken. Denne veien går videre østover inntil den møter Vestlandske hovedvei ved Fjære kirke.

Bilde 6. Torøet (Den første kirke innfelt.)

Bilde 6: Fra Storgaten tar vi en titt inn mot Muncheløkken. Muncheløkken ser jo ut som et torv! Jeg ser heller ikke bekken som av og til flømmer over. Heldigvis kjenner jeg igjen kirken! Byens første kirke er nå snart ferdig bygd, og den skal innvies i desember. La oss ta en avstikker og hoppe over bekken i Muncheløkken og gå i retning Dramsevigheien – ja, nå blir den vel snart hetende Kirkeheien - til Østregate.

Bilde 7. Henrik Ibsens gate 20

Bilde 7: Her øverst i Østregate - i hus nr. 15 - bor toldkasserer Henrik Jørgen Rasch. Jeg vet han er telemarking, født i Porsgrunn og juridisk kandidat. Rasch er en 70 år gammel peppersvenn og går for å være smålig, meget pedantisk og er nøye med å påpeke sitt embetes viktighet. Vi fortsetter nedover Østregate til hus nr. 13.

Bilde 8. Henrik Ibsens gate 14

Bilde 8: I dette huset har jeg nå mitt arbeide som apotekermedhjelper. Apoteket er rommet i 1. etasje med de to vinduene til høyre for trappen. Innenfor apoteket ligger vaktstuen der jeg bor. Vaktstuen har jeg for det meste for meg selv. Apoteker Lars Nielsen oppholder seg som oftest hos sine foreldre nede ved Østerbukt. Hus nr. 13 her i Østregate eies av madam Geelmuyden – hun bor også i huset. Hun er født Bie og er tante til min lærer i latin, kandidat Emil Bie. Vi går videre ned Østregate til Østerbukt.

Bilde 9. Shell, Grimstad -Smith Petersens gate 7

Bilde 9: Jeg fester meg ved det til høyre. Her har vi hus nr. 38 selv om jeg ikke kjenner igjen plakaten og det stygge tilbygget til høyre. Vel, vel - dette er i alle fall huset til skipper og reder Niels Peter Nielsen og hustru Ida Cathrine. De er foreldrene til apotekeren, og der får jeg middag så å si hver dag. Nielsen har mye å fortelle fra gamle dager. Han har vært skipper og medeier i fullriggeren «Hebe», og fru Nielsens far eide i sin tid seilskuten «Palmetræet». Fru Nielsen liker jeg for øvrig godt - hun har liksom en omsorg for meg. En venn av familien, jomfru Georgiana Crawford, vanker ofte i huset hos Nielsens, og av henne får jeg låne bøker. Vi går nå opp Skolegaten.

Bilde 10. Til høyre -Skolegaten 2

Bilde 10: Her er vi i Skolegaten, og jeg forholder meg igjen til det som vises til høyre. Det store huset på høyre side er hus nr. 40. Der bodde kjøpmann og verftseier Mathias Gundersen, og der hadde han sin krambod. Han solgte huset i fjor. For knapt to år siden ble det der holdt auksjon over en del av boet etter hans oppbud. Gundersen måtte dessverre til slutt også selge sitt skipsverft i Hasseldalen til Morten Smith Petersen. Det var et verft denne hedersmannen hadde bygget opp fra grunnen av, og hvor det på det meste arbeidet nesten 200 mann. Han skaffet eget hus til mange av arbeiderne. Gundersens hustru heter Anne Elisabeth, som han kaller Anlise. For en god tid siden laget jeg et lite rim for moro om Gundersens:

«Skjær min Pen» siger Gundersen.

«Jeg har ikke Stunder» siger Gunder.

«Er det dit Alvor?» siger Halvor.

«Kom at spise» siger Ann Lise.

«Retterne er just ikke fine» siger Anne Thomine.

Gunder var fetter av Anlise. Halvor og Anne Thomine var tjenestefolk. Vi fortsetter rett frem til neste hus.

Bilde 11. Skolegaten 6

Bilde 11: Her i hus nr. 41 i Skolegaten bor skipskaptein Peder Holst og hustru Elisabeth. Sønnen Jacob er en venn. Datteren Sophie synes jeg godt om. Hun var min ballvenninne en beleven aften jeg minnes med glede. På ballet traff jeg også Cathrine som er datteren til sogneprest Martini i Landvik. Mathias Gundersens kone Anne Elisabeth er for øvrig søster til Sophie. Sophie og Cathrine oppfordret meg etter ballet til å lage et lite dikt som jeg kalte *Maaneskinsvandring efter et Bal*:

*Tys, hvor stille! – hist fra Salen lyder Glæden ikke længer,
Ingen Stemme, ingen Tone gjennem Nattens Stille trænger.
Langt i Vester kaster Maanen snart det sidste Blik henover
Jorden, som i Glenselsdrømme under Sneens Lillier sover.
Endt er Ballet; men i Tanken seer jeg end iblandt de hvide
Skikkelser, som svæve gjennem Rækkerne, en let Sylphide!
Snart er Maanen dalet, da skal Søvnens Arme mig omfatte,
Da kan Sjælen glide frit paa Drømmens Hav med Mindets Skatte!*

Vi fortsetter oppover Skolegaten til vi igjen møter Storgaten.

Bilde 12. Fra venstre -Storgaten 21 og Storgaten 23

Bilde 12: Her er vi tilbake i Storgaten. Til høyre i hus nr. 65 bor kjøpmann Christian Rosenberg Holst. Han er med i sparebankens direksjon, og apotekeren sier han er en meget vel ansett person. Det sies også at han er Mathias Gundersens beste venn og støtte. Huset til venstre er hus nr. 66. Der bor ekteparet Kathinka og Morten Smith Petersen. Han er sakfører og nå også skipsreder og verftseier og bestyrer også sin mors virksomhet. Kathinka - egentlig Cathrine - er født von der Lippe og datter av biskopen i Kristiansand. Selv om hun er min tremenning, har jeg aldri blitt invitert inn i huset!

Bilde 13. Storgaten 15

Bilde 13: Dette er hus nr. 69, og her bodde til i fjor Grimstads rikeste mann. Han het Christian Rosenberg Pharo. Han var kjøpmann og skipsreder og ble også dansk konsul og i tillegg losoldermann. Videre eide Pharo skipsverftet på Odden. Etter hans død i fjor er det nå hans sønn sogneprest Axel Christian Pharo som har overtatt mye av farens eiendommer og virksomhet. Det er ikke alltid like lett å være både sogneprest og skipsreder!

Bilde 14. Nedre del av Storgaten

Bilde 14: Her er nedre del av Storgaten, men det virker litt ukjent. Det er mye transport med hest og vogn i Storgaten, og mange kaller den Kjørselveien. Mye av transporten gjelder varer til og fra Frolands verk - støpegods til deres lagerbod ved havnen og malm og korn i retur.

Bilde 15. «Herlighed» - Storgaten 9
(Reimanngården ville vært Storgaten 7)

Bilde 15: Jeg ser på det nederste bildet. Her er hus nr.75 hvor Reimann drev apotek før han måtte gi seg fordi han ikke kunne betale sine regninger. Apoteket ble solgt ved offentlig auksjon. Reimann var grei, men litt fuktig av og til og hadde ikke helt styr på penger. Men han var flink til å føre meg inn i farmasien. Derimot var hans frue - Fredrikke Lovise - ikke helt enkel for å si det mildt. En tjenestejente som het Else Sophie måtte i 1846 reise hjem til Lillesand fordi hun skulle ha barn. Jeg snakker minst mulig om at byfogd Preus har pålagt meg å betale Else Sophie bidrag for barnet.

Bilde 16. Storgaten 1

Bilde 16: Rett frem ligger hus nr. 79 som eies av Inger Cathrine Petersen. Hun har som enkefrue i flere år drevet betydelig rederivirksomhet og fått bygget nye skuter. I fjor fikk hun faktisk bygd et barkskip rett ved sitt hus og æret sin mann ved å kalle det «Fredrik Petersen». Inger Cathrine er datter av gamle Pharo og mor til Morten Smith Petersen. Hus nr. 79 er kanskje det mest fornemme huset i hele byen – der har de også et piano-for-te! Kunne vi se til høyre, ville vi finne lagerboden Verkesgården ved Vesterbukt som eies av Frolands verk. Madam Petersens hus vender ut mot Torskeholmsund og Vesterbukt.

Bilde 17. Storgaten 1 – fronten mot Vesterbukt

Bilde 17: Her ved havnen foran hus. nr. 79, «Madam Petersens hus» eller kanskje «Rederindens hus», avslutter jeg vår vandring i Grimstad. Jeg takker for følget!

Kilder

- Gundersen, Mathias. 1884. *Maths. Gundersens Levnetsløb og Erindringer*. Fire håndskrevne notatbøker. Arendal: Aust-Agder Museum og Arkiv
- Landgraff, J. 1892 og 1901. *Grimstadslægter(I) og Tillægg og rettelser med register (II)*. Grimstad.
- Due, Chr. 1909. *Erindringer fra Henrik Ibsens ungdomsaar*. København: Græbes Bogtrykkeri.
- Terland, Hans. 1928. *Ibsens Grimstادتid*. Grimstad: Medlemsskrift nr. 10 Selskapet for Grimstad Bys Vel.
- Eitrem, H. 1940. *Ibsen og Grimstad*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Larson, Philip E. 1999. *Ibsen in Skien and Grimstad*. Grimstad og Skien: Ibsenhuset og Grimstad bymuseum og Telemark museum.
- Heggelund Dahl, Per Kristian. 2001. *Streiflyv – Fem Ibsen-studier*. Oslo: Ibsenmuseet
- Brautaset, Knut. 2012. *Ibsens Grimstad*. Grimstad: Selskapet for Grimstad Bys Vel.
- Ibsens skrifter. Universitet i Oslo. <https://www.ibsen.uio.no/>
- Foto og montasjer av Knut Brautaset

«RONDTFORBI», MEN FØRST OG FREMST «KJERKEBAKKEN»

Av Thor Fennefoss

Det var så mangt som dukket opp av minner da jeg ble spurt om å lage en liten artikkel fra min barndoms gate, og litt til – hvilket bringer oss tilbake til 40- og tidlig 50-tall.

Ettersom jeg er født i Grimstad, var det all utsikt til at jeg skulle vokse opp, gifte meg, få barn og dø i Grimstad. Særlig oppveksten var med på å gi meg denne rammen for mitt liv. Et bedre sted å vokse opp var vanskelig å tenke seg, selv om mine første 5 leveår var preget av krig. Men for et lite barn begrenset disse 5 årene seg til å lære at «tuskere var tygge» og «engelsmenn var nille» samt å stå med nyutsprungne bjørkekvister på hjørnet av Røh- Kristensens forretning og vente på engelske jeoper med soldater våren 1945. I bytte fikk vi sjokolade – du verden – sånn var det med fred.

Spontant fredstog like etter frigjøringen 8. mai, men før 17.mai. Min far i frakk og hatt med skribenten på snaue fem år tittende frem mellom sin mor og far. Bildet er tatt like foran slangehuset til Brannvakta. Bilde fra Thor Fennefoss.

Men byen var liten, og det var trygt å ferdes «rondtforbi» i min barndom. Beskyttende hjelmer, forbud mot bading før vi kunne svømme, forbud mot å klatre i trær osv. var ukjente begreper. Vi levde vel etter regelen om at «man lærer så lenge man lever» - og håpet det beste, får jeg vel tilføye. Det ga oss jo en enorm frihetsfølelse selv om det for mitt vedkommende førte til en rekke armbrudd og hjernerystelser i tidlig barndom.

Tidlig barndom i Nygaten

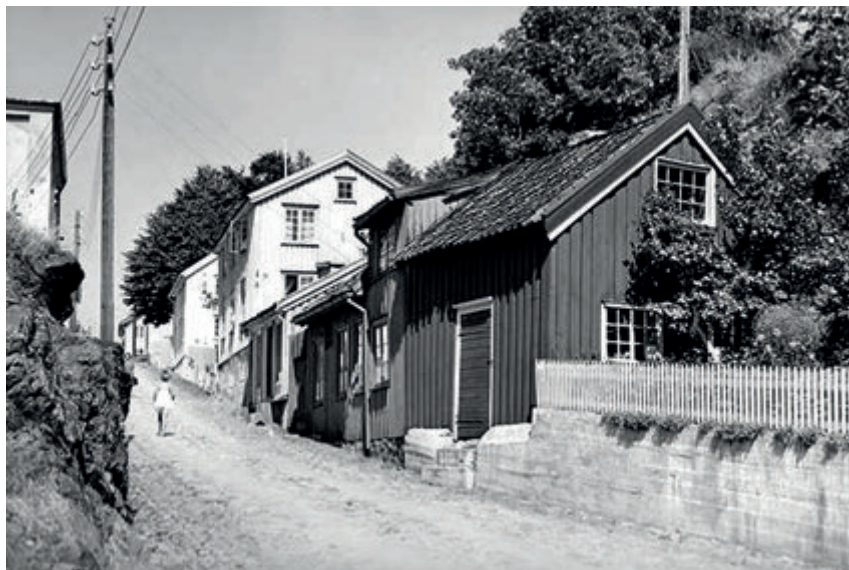
Byen var liten da jeg ble født i 1940 på det som den gang het Grimstad Sykehus. Kun 2300 innbyggere eller ca. 1000 færre enn i seilskutetiden. De forskjellige bydelene var Fladen, Biodden, Lillerore med nedre del av Vestergada, Ruffen med øvre del av Vestergada og så Lauvstø. Jeg husker at Biodden nesten fremsto som litt adelig blant guttene som bodde der. St.Hans-bålet på Kuskjær var også deres ansvar. De nye bydelene kom først mange år senere. Det første som ble bygget ut var vel Skaregrømsjordet, i 1947/48 så vidt jeg husker.

Mine første 4 leveår bodde jeg i Nygaten i huset mellom familien Brun og familien Jensen like overfor journalist Morholt og frue og med Bedehuset på oversiden. Et av mine første minner fra denne gaten er en tropp tyske soldater i hanemarsj nedover gaten. Jeg husker også at jeg spurte min far om hva som hang i flaggstangen hos Morholt, og svaret var - «det norske flagget». Bare synd ingen kan bekrefte det i dag.

Livet Kirkegaten

Men i 1944 flyttet vi til min farfars hus i Kirkebakken da han var blitt enkemann. Og det er denne gaten jeg vil fortelle litt om i denne artikkelen. Det er vel slik at barndommens gater har et langt liv i minnenes arkiv. De lever i beste velgående i menneskenes minner, selv gjennom alle de forandringer som måtte være skjedd. Så min barndoms gate var altså «Kjerkebakken» – eller Kirkegaten som den heter. Den strekker seg fra Storgaten og helt opp til Langhaven, mens min gate bare strekker seg til Fladen der veien til kirken tar av.

Men hvordan var livet i denne delen av gaten i mine guttedager? Vi må skru tiden tilbake til 40-årene og begynnelsen av 50-årene.

Kirkebakken rundt 1940. Foto: Anders Beer Wilse 1940

Den var belagt med brostein. Runde, ujevne stein langs kantene – og i midten – med to meterbrede spor med flate stein på hver side av midt-skillet – antagelig beregnet på noe mer behagelig underlag for hjul til hestekjerrer og en og annen sjelden bil som fant veien opp bakken. Om våren ble ugresset langs veikantene overstrødd med et pulver som skulle drepe ugresset. Dette samlet vi gutter inn, blandet det med vann og dyppet avispapir i. Etter at avispapiret var tørket, ble det brukt som røykbomber - fjuspapir- som vi kalte det.

Hvordan var trafikken i bakken? Den var stort sett forbeholdt menneskene som bodde i gaten og på Fladen. Dog var det ikke uvanlig med hester, hvilket førte til hauger med hestepærer - noe enkelte ikke unnlot å bruke som kasteballer på andre. Små hauger med sauelort var heller ikke uvanlig – antagelig fra saueflokker fra gården der Stadion i dag ligger.

Men byen hadde faktisk en kjøreskole på 40-tallet. Kjørelæreren var Thomassen som hadde sitt bilverksted på Lillesandsveien. Hans bil er den eneste bilen jeg husker passerte bakken på 40-tallet. Det var en 1927/28 - modell med treratt og sånt lydhorn med kråkelyd. Den stoppet alltid foran kjøkkenvinduet vårt midt i bakken for at kandidaten skulle få prøve seg på bakkestart. Det endte som regel med rusing og motorstopp.

Om vårkveldene kunne være fine, ble de også kjennetegnet av en umiskjennelig duft fra tid til annen. Det var da Halvor hos Fuhr kom på besøk med «10-toget» for å tømme utedoene. Det var noe av underholdningen for meg å stå og se på mens de dukket inn i «mittingen», fylte trekassen for så å helle innholdet i gjødselkjerra. Det hendte jeg sto for nær og fikk litt sprut i ansiktet.

Det var heller ikke så uvanlig med besøk av «reisende» i bakken. Min bestefar, som hadde sitt skomakerverksted vis-à-vis E-verket, var visstnok en gavmild mann når disse kom på besøk. Jeg kan huske mang ei «fente» med krokete rygg og favnen full av sopelimer der de pep ut sitt «Gud velsigne deg, Fennefoss». Han skjønte nok at ikke alle hadde det så lett her i livet.

Næringsvirksomhet i Kirkegaten

Her var ulike virksomheter som trakk folk til gaten. Ved inngangen til gaten fant vi frisør Harold Granum på høyre side og Kr. Gundersens bokhandel på venstre side. Lenger inn i gaten – i Kirkegt. 2 – hadde urmaker Abrahamsen sin forretning, og like overfor denne hadde Karl Fjære og hans kone noen år senere sitt keramikkverksted. Jeg husker

Prospektkortet viser bl.a. mine foreldres forretning (Fennefoss) på Torvet, antagelig en gate midt på 1950-tallet.

det var spennende å se når de satt med nevene i en leirklump som snurret rundt og rundt og som etter hvert tok form av krukker og vaser mens den våte leiren rant nedover armene på dem.

På hjørnet inn til smauet hadde Signe Grunde Simonsen sin manufakturforretning i første etasje med bolig i 2. etasje. Tvers over gaten lå Torvkafeen som hadde sine faste middagsgjester om dagen, og som var ungdommens treffsted om kvelden. La meg også ta en avstikker inn i «smauet» til Ludvig Forsetlunds slakterforretning som bare gikk under navnet «Lulle». Mang en pølsesnabb ble stukket i en liten barneneve der inne. Ikke visste vel vi at de kuene og grisene vi så bli ført inn i bakgården den ene uken, var blitt til skinker, koteletter, pølser og annet snadder uken etter. Og når jeg først befinner meg i smauet, minnes jeg det kjempestore valnøttreet i den lille hagen med hvitmalte stakittgjerde – der hotellet i dag ligger. Jeg var aldri vanskelig å få opp tidlig om morgenen når de første høststormene hadde blåst seg opp om natten. Da var det om å gjøre å komme fort ned bakken og plukke nedblåste valnøtter. Herlig.

En annen liten historie fra smauet, som med litt velvilje kan kalles næringsvirksomhet, var da min gode venn Tore Kjell Jørgensen og jeg fant på at vi skulle selge moreller til de reisende som steg i land på Dampskipsbrygga fra kystruta. Vi hadde fått tak i 4 kasser som hver rommet 12 kurver, samt en håndkjerre til frakt. Morellene stjal vi i den gamle hagen til Smith Petersen ved Dømmesmoen, og da vi hadde trillet varebeholdningen med 48 fulle kurver hele veien nedover til vi kom til smauet like utenfor Lulle, møtte vi en kamerat. Han lurte på hvor vi skulle med lasten vår. Det hadde vi ikke til hensikt å opplyse om, og ikke ville vi gi ham noe heller. Om det var det gamle prinsippet om at hvis ikke jeg kan få noe, skal heller ingen andre få, får være usagt. I alle fall rettet han et kraftig spark i kjerra som veltet med det resultat at 48 kurver med moreller plutselig ble fuglemat i stedet for penger i lomma til Tore og meg selv. Men vi ble fort gode venner igjen, selv om historien aldri ble nevnt igjen før jeg nå falt for fristelsen.

Men vi må videre. Neste forretning på venstre side var Grimstad Glassmagasin der hotellet nå ligger, og som var eiet av Tullin Pedersen som drev denne sammen med sin datter. Dette var min julegavebutikk, og jeg har ikke tall på alle de vaser, skåler og nipsgjenstander de mente mine foreldre ville bli henrykte over. Mye av det har jeg den dag i dag som gode minner fra en lun og hyggelig butikk.

I samme hus hadde også tannlege Hegnar sin praksis, og da de første

TVene kom, ble det også åpnet en forretning der med salg og reparasjon av TV og radioer. Og på Torvet var det jo et yrende liv med torvhandler Notto Føreland og Høyberg - «jeg takker hjemme, jeg takker borte» som han ble karikert med i en Jerv-revy.

Torvet på tidlig 50-tallet. Vi ser Høybergs torrohandel til venstre og Notto Førelands til høyre. Foto: Birger Dannevig

Litt lenger oppe i gaten, i det første huset etter Torvet, hadde barber Jansen sin frisørsalong. Hvorfor den ene titulerte seg som «frisør» og den andre «barberer», aner jeg ikke. Jeg hadde min gange hos «barber» Jansen, men jeg så aldri noen som ble barbert. Det var en vennlig og blid mann som jeg alltid likte å prate med som barn. Det eneste vonde minnet jeg har fra ham er at han aldri i min barndom skiftet ut sin manuelle håndklipper – den han tok nakkehårene med. Den manglet nemlig en tann. Følgelig lugget den noe aldeles forferdelig. Den dag i dag tenker jeg på det hver gang jeg klipper meg.

Retten over gaten fikk jeg min første sykkel i 1950 – en rød DBS med stormy archer-gir. Det var Vigeland Gundersen som hadde overtatt sykkelforretningen etter Hjørring. Som gutt var det spennende å besøke ham. Det var alltid noe som skulle fikses på sykkelen, og Vigeland Gundersen hadde mye rart på verkstedet sitt som jeg likte å prate om, mens han reparerte sykkelen. Jeg kan aldri huske at han tok seg betalt, men så var det vel

heller ikke så store jobbene jeg kom med. Senere ble forretningen overtatt av John Berg, som for øvrig var pianist i de årlige Jerv-revyene og en periode også Jerv-keeper.

Går vi så rundt svingen møter vi det nydelige enetasjes, gule huset som i min barndom var eiet av «tante Tesa» som var tante til mor til Olav Munch Jensen, nå bosatt i Bergen. Hun het egentlig Teresia Gundersen og bodde sammen med en av døtrene sine. Det var to staselige damer som holdt hus og hage i perfekt orden. Mang en kunstmaler sto i mine guttedager i svingen og forøvriget dette huset med kirkespiret som bakgrunn.

Trygt å leke nederst i «Kjerkebakken» under krigen. I bakgrunnen «tante Tesas» hus. Bak fra v.: Ole og Tutta Bøe. Foran fra v.: Åse og Britta Jansen. Foto fra Sjur Arnebø

På oversiden av hagen drev oldefar til «tante Tesa» den gamle smia som nå er overtatt av Grimstad Bys Museer. Han var født i 1756, så bakken, som i sin tid var hovedutfartsveien til Arendal, har hatt næringsvirksomhet fra gammelt av.

Mens jeg oppholder meg ved denne eiendommen får jeg ta en liten avstikker til en lek jeg hadde på fjellet vis-à-vis smia. Der var det i sin tid et lite utspring ca. 3 meter opp fra gaten som i min fantasi lignet en motorsykkle med sidevogn. Der hadde Sjur Jansen og jeg mang en tur til fjerne steder i fantasien vår. En gang falt jeg også utfor med hodet først i brosteinen med hjernerystelse som konsekvens.

Vegg i vegg med smia hadde blikkenslager Bjerk sitt verksted. I dag eies denne bygningen av Byselskapet. Her gikk jeg ut og inn og pratet med den gamle mester. Han var en tålmodig mann som viste meg hvordan han laget takrenner, sinkbaljer og mye, mye annet. Oppunder jul klippet han alltid ut flotte julestjerner til meg i messing med et lite hull i. Stolt kunne jeg hvert år bringe nye stjerner hjem til juletreet vårt.

Det neste huset var mitt barndomshjem. Dit flyttet vi i 1944 da min farfar, som eide huset, ble enkemann. Han hadde da i mange år drevet sitt skomakerverksted i underetasjen, noe han fortsatte med til sin død 85 år gammel i 1952. Huset er i dag revet etter mange års trist forfall. Det

hadde et lite tilbygg mot Bjerks verksted, og her drev min mor en systue fra 1946 til 1948 i de årene min far var på Egra Sanatorium med tuberkulose. Her hadde jeg min faste jobb å utføre. Jeg hadde nemlig utviklet meg til å bli en førsteklasses «knappeslåer». Pene kjoler måtte ha trukne tøyknapper. Min jobb besto da i å klippe runde stoffbiter etter størrelsen på knappene, legge stoff og knappedeler i en liten håndpresse med dra-håndtak. Jeg måtte ikke trekke for hardt i, for da sprakk stoffet, og gjorde jeg det for løst, så falt knappene fra hverandre etter en stund. Jeg fikk skikkelig «dreis» på det, og mang en kjole i Grimstad bar «mine» knapper. Noen av kundene hadde med seg sine små døtre, og for enkelte av disse valgte jeg bort knappeslåingen for i stedet å påta meg en gryende kavalerrolle – etter fattig evne får jeg kanskje tilføye. En av dem ble min Sala i leken mens jeg selvsagt var Fantomet.

Senere hadde gullsmed Frank Jensen sitt verksted og utsalg her.

Tilbygget til Kirkegaten 12 som viser min mors systue i 1940-årene. Før det hadde urmaker Abrahamson sin forretning her og senere gullsmed Frank Jensen med verksted og utsalg.

E-verket

Tvers over gaten lå E-verket, gatens mest spennende arbeidsplass. Også her var jeg så heldig å få gå inn og ut av verkstedet. Her arbeidet Johannes Pedersen og hans far, kabelmester Pedersen, Fredvig Erichsen, Tellefsen og Gunnar Guttormsen. De hadde alle den vidunderlige evne å kunne få små gutter til å føle seg velkommen inn på verkstedet deres. Det fulgte alltid godt humør med dem, og vennskapelig erting hørte med til dagens orden. Men den «gamle kabelmester» var jeg litt redd. Jeg husker ham som en kraftig mann der han sto over «essa» og pumpet luft til det glødende kullet så gnistene sto om hodet hans. Han var heller ikke fri for å føre et kraftfullt språk. Han var sikkert en velviljens mann, men som sagt, han torde jeg ikke nærme meg. Bare en gang prøvde jeg, men ble nektet av barnebarnet Odd Ivar. Da var kabelmesteren død og lå hjemme hos sin sønn inntil begravelsen skulle finne sted. Jeg husker Odd Ivar fortalte sin fetter at bestefaren så så fredelig ut. Han måtte endelig bli med inn og se på ham. Jeg ville gjerne bli med, for jeg trodde vel ikke helt på det med «fredelig», men det fikk jeg selvfølgelig ikke lov til. Det skulle da også bare mangle.

E-verket hadde også et eget kontor der folk måtte gå for å betale sine strømregninger. Her arbeidet en dame som førte bøker sammen med en som het Lilleholt – et sjeldent treffende navn for han var liten av vekst. Han var en jeg elsket å terge til det sprakk for ham.

*Her er skribenten forevøiget i 1951 - 10 år gammel - i nye strekkbukser og jakke sydd av min mor. Bildet er fra plattformen utenfor E-verket. Sandhaugen til høyre er dekket av snø.
Foto fra Thor Fennefoss*

Det hadde seg slik at mellom trafobygget og kontoret/verkstedet var der en liten sementert plass der det i alle år lå en liten sandhaug mot muren innerst. Her trente jeg for å bli keeper på Jerv. Jeg fant nemlig tidlig ut at innfallsvinkel var lik utfallsvinkel ved å slenge en tennisball i vegggen for så å kaste meg mot høyre i sandhaugen og redde skuddet som i min fantasi kom fra mine idoler på Jerv – enten det nå var Nana, Kåre, Erling, Reidar eller andre som i tur og orden utfordret meg. Det var dette gjentagne dunket av ballen i murveggen som Lilleholt og hans kontordame forståelig nok ikke holdt ut i lengden. Og resultatet var ofte at han kom fykende ut av døren for å ta meg, men jeg var raskere og løp inn på systua til min mor og gjemte meg under sybordet. Inn kom Lilleholt – rød i fjeset – og forlangte å få meg straffet. Det endte hver gang

Kabelmester Pedersen med montører og arbeidere utenfor «Verket» i Kirkebakken under krigen.

Foran fra venstre: Finn Fredvig Erichsen sr., Paul Berg, Alf Jensen sr. og kabelmesteren. Bak fra venstre: Sigurd Johansen, Johannes Pedersen, Tor Lilleholt og Torleif Tellefsen. Alf Jensen var kjent for sin kraftige stemme så han var alltid speaker på sømmesteovnene i Osterskilen. Dessuten ble han formann i den nystartede Grimstad Skøyteklubb i 1953. Foto fra Finn Fredvig Erichsen

med at min mor, som kunne være en bestemt dame, korporlig kastet ham ut. Jeg måtte alltid sørge for å holde så pass avstand til ham at jeg rakk å komme i skjul. Ikke ulikt Emil i Lønneberga når han flyktet inn i snikkarboden.

Men det var andre spennende opplevelser med E-verket. Når uværet raste litt ut på høsten med fortsatt lummerhet i luften, var det moro å sitte i vinduet og høre tordenen rulle og se på lynet som slo ned i transformatorene i bygget bare noen meter borte. Hele rommet der inne gnistret opp og lyset flakket og fløy frem og tilbake der inne. Av og til ble det helt mørkt. Da varte det ikke lenge før Johannes Pedersen eller Fredvig Erichsen var på pletten for å fikse lyset igjen. Ovenfor verkstedet var det en liten hage som ble brukt som lager for tjærebredde telefonstolper.

Når jeg i dag tar en tur i bakken er alt dette borte. Bakken har endret karakter. Nye boliger ligger der E-verket i sin tid lå, mens selve transformatorbygget er omgjort til leiligheter.

Bydelskriger

Noe av det som setter sitt glade preg på en gate er det livet som områdets barn skaper. Og barn var det mange av. Ikke akkurat i den delen av gaten jeg bodde, men på hele Fladen og i øvre del av Kirkegaten var det barn i nær sagt hvert eneste hus. Jeg var så heldig at jeg kunne ha store deler av min barndom i dette området. Ett unntak var bydelskrigene, for der var det streng justis. For å delta i krigene på Fladens side, måtte man bo på selve Fladen. Følgelig måtte jeg verve meg som leiesoldat både til Biodden, Ruffen og Lauvstø, for på Fladen slapp jeg ikke til. Der bestemte Jon Erichsen.

Jeg husker en gang da var jeg sammen med guttene fra Lillerore, Ruffen og Lauvstø. Vi hadde bygget en flott hyttelandsby langt inne i Tønnevoldsskogen – temmelig nøyaktig litt syd for der studentleilighetene ligger nå. Da vi endelig var ferdig, kom gjengen fra Fladen. Vi hadde hørt om når angrepet skulle finne sted, og vi møtte dem ved Vassbekken like før veikrysset

*Bataljen ved Vassbekken. Jan Tore og Reido hviler ut etter kampen.
Foto fra Jan Tore Holter Pedersen*

ved den gamle jernbanelinja. Det ble imidlertid ingen stor slåsskamp. Vi ga opp som følge av ulikt styrkeforhold selv om en og annen havnet i Vassbekken i det innledende slaget. Men det som utgjorde den store forskjellen, var aldersforskjellen. De var 2 - 4 år eldre enn oss, men fremfor alt kom Jan Tore Holter Pedersen med sin sorte schæfer Zenta – eller var det Reidø - og Kjell Jørgensen med sin dobermannpinsjer Rex.

Dette var et helt nytt trekk i bydelskampene, og det virket avskrekende - nærmest som dagens atombomber. Dessuten husker jeg en annen som hadde tatt på seg sorte skinnhansker. Han ville nemlig ikke skade knokkene sine, som han sa. Det hele virket etter hensikten og landsbyen vår ble jevnet med jorden uten særlig kamp.

Bortsett fra bydelskampene kunne jeg ferdes fritt der oppe på Fladen. Spesielt husker jeg fotballkampene vi hadde på parkeringsplassen på toppen av bakken. Den gang var den gruslagt, og det sto to store trær på hver side av plassen i passe avstand som illuderte målstenger. Her spilte vi fotball hele sommeren.

Fladen Fotballklubb

Fra venstre Ragnar Risbruna, Erik Grønlund, Willy Ødegaard, Finn F. Erichsen, Gunnar Vardaasen (på kne), Odd Westergren, Åge F. Erichsen og Jørn Reinertsen

Vinterlek

Men vintrene var kanskje gatens høydepunkt. Det var flere «ruter» for rattkjelkerenning. Den vanligste gikk fra toppen og ned Kirkebakken. Før torvet håpet vi på å klare svingen til venstre, krysse Arendalsveien og renne videre ned Henrik Ibsens gate til brygga. Det var ikke uvanlig å treffe hjørnet på huset nederst i bakken, men der sto det den gang en ekstra stolpe på hjørnet. Den sto litt på skrå slik at dersom vi kunne treffe denne på vår ferd inn i husveggen, ble støtet dempet en smule.

En riktig langtur fikk vi derimot ved å starte oppe fra Møllerheia ved Stadion og renne ned Levermyrveien. Da kunne vi enten krysse Arendalsveien og fortsette ned Voss bakke for så å håpe på at vi ikke kjørte rett i sjøen, eller vi kunne fortsette ned Arendalsveien og svinge ned Henrik Ibsens gate. En annen rute var fra den gamle Idrettsplassen og ned Arendalsveien. Det «farta» godt.

Det kunne være opp til 100 barn som var ute og akte i de samme bakkene. Det gjaldt å ha den raskeste kjelken. Min hadde stålmeier og var derfor veldig rask, men jeg hadde en utfordrer. Jan Tore og Odd Ivar Holter Pedersen hadde en hjemmelaget, stor sortmalt kjelke som gikk alvorlig fort. Dessuten hadde den en særegenhet. Styrewiren var festet motsatt vei, slik at om du dro rattet til høyre, så svingte kjelken til venstre. De hadde av og til moro av å låne den til intetanende som uten unntak kjørte i snøfonna.

Om vinterkveldene kunne det være riktig idyllisk. Mange av oss hadde utstyrt kjelkene med blikkbokser med et lite glass i. Inne i boksen var det så festet et stearinlys som ga litt lys. Men etter hvert ble det lomelykter som ble lyskilden.

Den aller tøffeste bakken var fra toppen av Vardeheia og ned bakken forbi den gamle presteboligen (nå Odd Fellow) og så videre ned til brygga – hvis vi klarte å unngå å ake i muren til prost Linder. Det var gjerne der turen fikk en midlertidig stopp. Jeg husker en dag at politibetjent Foss hadde fått for seg at dette var farlig. Han hadde tatt oppstilling med sin schæferhund like ved presteboligen. Undertegnede, som ikke så ham, kom i full fart utfor bakken, klarte ikke svingen, og gikk

Rattkjelke fra 1950

rett i grunnmuren. Jeg fikk en forferdelig kjeft og et foredrag om at her var det ikke lov å ake. Men så gikk vinduet opp, og fru Linder satte ham skikkelig på plass. Her hadde ungene akt i alle år, og hun skulle ha seg frabedt at Foss skulle ha noe med om vi av og til traff huset hennes. Etter dette ble hun min heltinne. Det å sette seg opp mot «øvrigheta» i de dager var ikke like vanlig som i dag.

Det er så rart med barndomsminner. Enkelte av dem er det sikkert noen som kjenner seg igjen i, mens andre har helt andre minner fra samme periode. Men felles for de aller fleste er at det er de hyggelige minnene som sitter igjen.

Når jeg tenker tilbake, var vår egen barndom totalt ubeskyttet mot alt – dog med unntak av det vi selv som barn anså kunne være farlig. Men selv det utfordret vi – noen ganger utenfor enhver form for vurdering av risiko. Som den gang Tore Jørgensen og jeg ble sendt på taket til «Konservesen» for å tjærebre taket, og vi fant på at vi skulle se hvor langt ut på kanten i 5. etasje vi kunne stå. Jeg vant med tærne på utsiden. Den dag i dag får jeg grøsninger ved å tenke på det, men den gang var det bare moro – det gjaldt å vinne. Du hellige uforstand.

Men det går kanskje en grense mot dagens barn som sitter klistret til sine mobiltelefoner og knapt ytrer et ord til hverandre. All aktivitet er organisert, og intet overlatt deres frie fantasi og frihet, og dermed de erfarer dette måtte medføre for deres ferd videre i livet. Gad vite hva slags barndomsminner de vil kunne se tilbake på.

BIODDPYNTEN

Noe som er og var

Av Gunnar Bernhoft Mathisen

I bøker om Grimstads historie er det mye å lese om det som i tidligere tider var å finne i overgangen mellom sjø og land - fra Gundersholmen i vest til Hasseldalen i øst. Men om det som Bioddpynten hadde av maritimt relaterte innretninger, og som til dels fremdeles er tatt vare på, er det merkelig lite. Her kommer litt om disse, ikke bare om ballastmerkene og det gamle havnefyret, men også om Klemmet Madsens båtbyggeri, som i årene mellom de to verdenskriger hadde en ganske ruvende verkstedbygning ved innløpet til Vikkilen.

Bioddpynten sett fra Rønnes en gang på 1920- eller 1930-tallet. Omtrent midt på bildet ruver Klemmet Madsens Båtbyggeri. Antagelig et postkortfoto.

Ballastmerkene

Ytterst på Bioddpynten står to ballastmerker. Dette er skilt påmalt to sorte korslagte spader på hvit bunn. Merkene er plassert slik at når man

i seilskutetiden kom inn på havnen og så dem over ett, altså på linje, var skuta i rett posisjon for å dumpe ballast på lovlig vis.

For å få tilstrekkelig stabilitet under seilas, måtte seilskutene med sin store rigg og «vindfang» ha godt med tyngde i form av last eller ballast nede i skroget. Fra Grimstad ble det skipet ut mye trelast til havner på kontinentet, og i retur kunne det ofte bare være lett last, slik at det ble nødvendig å ta med ballast i form av jord, sand og grus. Etter hvert ble det så store mengder med ballast som skutene skulle kvitte seg med, at havnemyndighetene måtte anvisa egnete steder for det, her i Grimstad den dypeste delen av havnebasenget mellom Bioddpynten og Ulehauet.

Men ikke all ballast ble dumpet i sjøen. Mye ble også brakt i land hvor sand og grus ble brukt til utfyllinger i havneområdet, og ballastjord til grøntområder som Kirkeheia, og ellers rundt om i nærliggende hager. Her kom begrepet *ballastplanter* inn. Det var frø fra varmere strøk som spirte og fremkalte planter, hvorav noen klarte å overleve og ble en del av norsk flora.

Ballastmerkene på Bioddpynten ble trolig satt opp første gang i 1818, og var dermed «aktive» på mesteparten av attenhundretallet. Mot enden av seilskutetiden,

*Ballastmerkene på Bioddpynten.
Foto: Gunnar B. Mathisen*

utover på nittenhundretallet, var det imidlertid slutt på vedlikehold fra havnevesenets side, og så sent som rundt 1980 fikk familien Johansen, som eier grunnen ballastmerkene står på, beskjed om at de bare kunne fjerne dem. Men heldigvis, familien ønsket å beholde merkene og gav beskjed tilbake om at de ville bli stående og tatt vare på også med hensyn til vedlikehold.

Dette minnet fra seilskutetiden er også beholdt ved at ballastmerkene, på grunnlag av en akvarell malt av Signy Haglund, i 2017 ble valgt som logo til Boddens Vel.

Også i våre moderne tider er lasteskip avhengig av å kunne ta inn ballast, men nå er det i form av sjøvann i dertil avsatte ballasttanker. En ulempe med det er at sjøvann fra fjerne farvann som pumpes ut, kan bringe med seg organismer som ikke hører naturlig med i økosystemet her hjemme. Men det er en annen historie.

Havnefyret

Godt gjemt mellom noen av de ytterste husene på Boddpynten, men med utsyn mot havnebassenget og Goosefjorden, står et lite hvitt murhus som etter mørkets frembrudd kaster en beskjeden stripe rødt lys utover fjorden. Det er det gamle Grimstad havnefyrtårn som for lengst har utspilt sin rolle som navigasjonshjelpemiddel og dermed glemt av det kommunale havnevesen.

Grimstad ble i 1870-årene fast anløpssted for de fleste kystrutene, og førerne av de største skipene, som *D/S Harald Haarfager*, *D/S Lindholmen* og Stavangerske *D/S Kong Haakon*, hadde lenge beklaget seg over at det var vanskelig å finne inn til dampskipsbryggen i Grimstad i mørke og usiktbart vær. De fikk støtte av kapteinen på *D/S Dronningen*, og det førte til at det lille havnefyret på Boddens ble oppført i begynnelsen av 1880-årene.

Om hvordan lykten ble passet forteller Øivind Vigeland Gundersen i et tidligere innlegg i Adressa. Han skriver bl.a. at så langt han kunne huske tilbake, var det Gunerius Terjesen som hver morgen kom for å slukke lampen, pusse glassene og gjøre alt ferdig til ny bruk. Like sikkert kom han tilbake om kvelden for å tenne lampen og forsikre seg om at den lyste som den skulle. Og da han døde var det sønnen Georg som overtok tilsynet med lykten. Mot slutten av 1920-årene ble det lagt en strømledning frem til havnefyret, og den gamle parafinlampen ble sjaltet ut. Fra da av var det slutt på det daglige tilsynet, men den lille fyrlykten var i alle fall i drift frem til krigsutbruddet i 1940.

Grimstad gamle havnefyr slik det i bevart stand tar seg ut i våre dager. Lykten er glass-spalten i det røde «vinduet» Foto: Gunnar B. Mathisen

Ifølge båtsportkart nr. 721 synes fyrlykten å ha blitt nedlagt engang i første halvdel av 1980-årene, for den er fortsatt med på et kart utgitt i 1980, men er med hvit lakk fjernet på en utgave fra 1987. Imidlertid kan det være at lykten ble slukket noe tidligere, for i 1981 kunne Ø.V.G. fortelle at forfallet var i full gang, med treverk som morknet og murpuss som falt av i store flak. Og han fryktet at fyrlyktens endelikt var ganske nær.

Men heldigvis skulle det ikke gå så galt, for Kystlaget Terje Vigen fattet interesse for å bevare denne lille fyrlykten på Biodden. Den ble pusset opp, og lys ble reinstallert. Men det ble med det, så nå er det undertegnede, eier av Bioddgaten33/Batteriveien 4, som er fyrvokter med selvplågt ansvar for vedlikehold og strømforsyning.

Av «Fortegnelse over Norske Fyr Tåkesignaler og Redningsstasjoner», utgitt av Fyrdirektøren januar 1925, går det fram at Grimstad havnefyr

ble anlagt i 1883, at det består av et hvitt stenhus med fast rødt lys 12 m over havflaten. Lysstyrken er 2,5 normallys og lysvidden 2,0 nautiske mil. Brenningstiden er oppgitt til 15. august – 31. april, og det «lyser fra østkant av *Vessøhoved* til vel fri vesten om *Fjordbåen* og *Bøddelhovedbåen*». Nå er det vel høyst tvilsomt om jeg med min lille sparepære bak en rød glassplate kan oppfylle den spesifiserte lysvidde på 2 nautiske mil, men til gjengjeld er det ingen restriksjoner mht. til brenningstid. Hver kveld, og året rundt, sørger en sensor for at lyset tennes når mørket faller på. I tillegg til nødvendig utvendig vedlikehold av fyrhuset, er for fyrvokteren den vesentligste jobben å holde eføyen på avstand, for på Bioddpyn-ten trives også *den* så godt at det nesten blir for mye av det gode!

Klemmet Madsens båtbyggeri

På tomten Batteriveien 4 sto i 1920- og 30-årene et ganske ruvende verkstedbygg i den bratte skråningen ned mot Vikkilen. Det var Klemmet Madsen (1871-1935) som der hadde sitt båtbyggeri, oppført ca. 1920 og som brant ned i 1939.

Aust-Agder Kulturvernråd hadde i 1996 et prosjekt som het «Båtbygging i Aust-Agder» som angivelig registrerte og dokumenterte fylkets samtlige trebåtbyggerier i perioden fra århundreskiftet frem til 1960-tallet, da plastbåtene overtok nesten fullstendig. Noe må imidlertid ha glippet, for Klemmet Madsens Båtbyggeri er overhodet ikke nevnt. I det

Klemmet Madsens Båtbyggeri da det var ganske nyoppført (ennå umalt) ca. 1920. Ukjent fotograf.

hele tatt, i litteraturen er det lite eller ingenting å finne om denne meget anerkjente båtbyggers virksomhet. Navnet Klemmet Madsen forekommer én gang i Reidar Marmøys bok «Grimstad på 1900-tallet», men da som deltaker i en arbeidsgjeng hos Jørgensen & Vik i Hasseldalen, ikke som selvstendig båtbygger på Biodden.

Som det fremgår av tilgjengelige bilder, hadde bygningen med grunnflate ca. 150 kvadratmeter en underetasje av mur og en overetasje av tre og med saltak. På det ene bildet, det som må være tatt mens bygget var ganske nyoppført (ennå umalt), kan man tydelig se begynnelsen på en slipp/skinnegang ut fra den store porten i gavlveggen. Så til tross for bratt lende må det således ha vært lagt opp til sjøsetting på Vikkilen - istedenfor landveis transport av ferdige båter inn til f.eks. Dampskipsbrygga for videre forsendelse. Ellers kan man anta at det var smie og maskinverksted i underetasjen og båtbyggeri i overetasjen. Og produktene var rosjekter, prammer og motorsjekter opp til ca. 22 fot. Carsten S. Due kunne fortelle at hans morfar kjøpte en 20 fots motorsjekte av Klemmet Madsen før krigen, og at denne var i hans slekt helt frem til 1980-årene.

Noe av Bioddpynten sett fra sjøen i vår dager. Båtbyggeriets øvre venstre hjørne var der flaggstangen står, og dets nedre høyre hjørne var enden av den røde båtboa. Dennes langsida med vindu var en del av båtbyggeriets underetasje, og andre deler av grunnmur/underetasje finnes fremdeles hele veien rundt. Foto: Gunnar B. Mathisen

Noen tid etter at Klemmet Madsen døde i 1935, var det at hans sønn Ole Klemmetsen etablerte seg på den andre siden av Vikkilen og startet Rønnes Båtbyggeri slik det står i dag. På Biodden ble båtbyggeriet overtatt av Anders Gjeruldsen. Men en høstnatt i oktober 1939 ble det lagt i aske, og en sterk storm gjorde det kritisk for den omkringliggende bebyggelse. I Adressa sto det om brannen:

«Grimstad blev natt til i går ved 3-tiden opskaket av brandmelding fra Biodden, og det viste seg å være Anders Gjeruldsens båtbyggeri, tidligere Madsens, som stod i flammer var. Det var fru konditor Johannessen i et av nabohusene som først merket at det måtte være brand i nærheten. Konditor Johannessen sprang ut og slo signal, og vårt utmerkede faste brandmannskap kom straks efter tilstede.» I dag er fortsatt grunnmuren og deler av den murte underetasjen i behold, og på et hjørne av denne har vi nå en rødmalt båtbu hvor langveggen med vindu mot sjøen, samt kortveggen mot nord er bevarte deler av murverket.

Muntlige kilder:

Alfred Buhrmann (†)

Carsten S. Due

Skriftlige kilder:

Biodden Vel. Nettside

Bjørklund, Jarle. Strandsted og byutvikling

«Fortegnelse over Norske Fyr Tåkesignaler og Redningsstasjoner»,
utgitt av Fyrdirektøren januar 1925

Grimstad Adressetidendes «For 50 år siden»-rubrikk, 12.10.1989

Grimstad Håndverk- og Industriforening. Glimt fra virksomheten
i 150 år, 1998

Gundersen, Øivind Vigeland. Den gamle fyrlykt på Biodden, Grimstad
Adressetidende, 03.11.1981

Hanssen, Roald. Sjømerkene. Veivisere og kulturminner, Arendal 1998

Marmøy, Reidar. Grimstad på 1900-tallet, 2004

Mathisen, Gunnar Bernhoff. Fyrlykten på Biodden, Grimstad Adresse-
tidende, september 2006

STEDSNAVN I GRIMSTAD 2

Av Per Ivar Ruhaven

En artikkel i fjorårets medlemskrift tok for seg gamle og nye stedsnavn langs bryggene. I år er turen kommet til steds- og gatenavn øst for Storgaten. Også denne gangen er utgangspunktet grensen som Grimstad fikk etter byutvidelsen i 1878. Vi følger Storgaten fra Torskeholmen og får med oss alt på høyre side av gaten helt opp til Vassbekken ved Garveriet, altså ved den gamle grensen til Fjære. I tillegg til store deler av sentrum, kommer vi også innom bydelene Boddan og Fladen.

Helt frem til 1902 hadde hvert hus i Grimstad et nummer som var innført ved branntaksten i 1847. Nummeret ble angitt som hus nummer (hus nr.) og på oversiktskartet over gamle Grimstad er således hus nr. 87 i dag Smith Petersens gate 1 («Lauras hus») og hus nr. 13 Henrik Ibsens gate 14 (Ibsenhuset).

Stedsnavnene i denne artikkelen holder seg innenfor bygrensen vi fikk etter byutvidelsen i 1878 (markert med grønt). Påtegninger: Knut Brautaset

SENTRUM

er navnet på de sentrale delene av gamle Grimstad, omkranset av bydelene Biodden, Fladen, Ruffen, Varden og Odden. Et forsøk på å kalle sentrum for Gamlebyen ble stoppet i 2016.

Storgaten

er i dag navnet på gateløpet fra Torskeholmen til broen over E-18, der Opplandsveien overtar. Slik har det ikke alltid vært. Frem til byutvidelsen i 1878 var det bare strekningen fra Sorenskrivergården og opp til Ruffen som ble kalt Storgaten. Etter den tid ble navnet også brukt på veien som gikk videre fra Ruffen til Vassbekken, der «Garveriet» ligger i dag.

Den vestre siden av Storgaten, fra Adressetidende og ned til Nygaten, ble kalt **Svinekleven** (Svinekleiva). «Derfra og et godt stykke nedover i Storgaten kunne det i regnvær bli ganske utrivelig. Grimstadbekken som så langt hadde holdt seg på østsida av gata, dreide der litt i vestlig retning og fløt nedover til Skomagerstredet som nå er øvre del av Juskestredet. Tidligere ble Storgaten kalt **Kjørselveien**.» (Marmøy 2004) Forholdene ble bedre da Grimstadbekken ble utbedret i 1865.

Smith Petersens gate

går fra Storgaten til Henrik Ibsens gate. Deler av denne gaten het fra først av **Bryggegangen**. Her bodde skipsrederfamilien Smith Petersen, som gaten ble senere ble oppkalt etter. Morten Smith Petersen (1817-1872) var Grimstads ordfører i flere år midt på 1800-tallet. Han var skipsreder og verftseier i Hasseldalen og i tillegg både stortingsmann og stifter av Det Norske Veritas. Sønnen Fredrik (1845-1903) overtok virksomheten etter faren, og fra 1879 til 1901 var også han byens ordfører. Smith Petersens herskapelige hus endte sine dager i 1937 for å bli erstattet av en bensinstasjon!

På Grimstads første bykart fra 1847 gikk den gamle Bryggegangen fra Storgaten bak dagens Sparebanken Sør og ned forbi «Lauras hus» og østover bort til bryggene foran Dansebakken. Senere ble den forlenget ved at den svingte inn til venstre bak skipsreder Smith Petersens bygård (hus nr. 38), hvor der i dag er bensinstasjon. Bryggegangen sluttet der den traff Østregate (i dag Henrik Ibsens gate) rett sør for Ibsenhuset.

Mellom Laura Reiersens hus og Sorenskrivergården lå en fjellknatt som ble kalt **Berget**. På begynnelsen av 1880-tallet ble det slått en skjæring gjennom Berget, og Bryggegangen ble ført frem til nedre del av Storgaten.

Det eldste Bryggegate-smuget fra «Laura» og opp til Storgaten er i dag en «snarvei».

I 1941 ble gateløpet lagt foran den nye bensinstasjonen og over noen private eiendommer til Østre Strandgate. Strekingen fra bensinstasjonen til Storgaten ble gjort bredere tre år senere. Både den gamle dampskipsekspedisjonen og Hans Hanssens kontorbygg ble revet, og en stor del av Berget ble sprengt bort. I 1952 ble Bryggegaten omdøpt til Smith Petersens gate.

Før ca. 1880 gikk Bryggegaten fra hus nr. 86 i Storgaten, ned smauet ved Laura Reiersens hus, nr. 87, og bort til hus nr. 225 i Østre gate/Henrik Ibsens gate. Se kartet. På flyfotoet fra slutten av 1930-tallet ser vi at gaten fremdeles går bak Smith Petersens staselige bolig, hus nr. 38, som senere ble Victoria hotel. Først i 1941 ble gateløpet lagt foran den nye Shellstasjonen. Montasje: Knut Brautaset

Midt på 1950-tallet ble Smith Petersens gate tatt i bruk som gjennomfartsåre, først som riksvei 40 og fra 1965 som E-18. På 60- og 70-tallet ble gaten stadig utbedret og gjort enda bredere, og den fine Toldboden og andre bygninger langs gaten måtte derfor rives. Med stadig økende trafikk ble det etter hvert behov for en omkjøringsvei utenom den gamle bykjernen, og i 1981 ble en ny E-18-trasé mellom Bie og Øygårdsdalen åpnet.

Dyviks plass

ligger rett utenfor Sparebanken Sør i krysset Storgaten/Smith Petersens gate. Her lå Dyviks hus (hus nr. 86) der familien Dyvik drev avisen Grømstadposten. Huset ble revet vinteren 1967 for å få plass til den nye Sparebanken. Under krigen var Dyviks hjem et senter for motstandsbevegelsen i Grimstad. I 1992 ble det reist et minnesmerke over familien Dyviks store offer og innsats under andre verdenskrig. Allerede i februar 1941 ble faren, Knut, arrestert og fengslet i syv uker og fikk deretter daglig meldeplikt kl. 12 hos Ortskommandanten helt til krigens slutt. Alle fem sønnene ble arrestert av tyskerne i 1943. Olav ble henrettet på Trandum i 1944. Oddvar havnet i Natzweiler der han døde samme året. Alv, Einar og Kåre ble sendt til Sachsenhausen og kom hjem med De hvite bussene til Folke Bernadotte våren 1945.

Bietorvet

ligger i nedre del av Storgaten omkranset av bl. a. Smag og Behag, Platebaren og den nye klesbutikken Haust. Midt på torvet står statuen av Knut Hamsuns *Victoria*, som er laget av Nina Sundbye. Det er nok grunnen til at mange feilaktig har begynt å kalle plassen Victoriatorvet. For eldre Grimstad-folk er Victoriatorvet plassen utenfor det gamle Victoria Hotell, som ligger litt lenger opp i Storgaten, der Øystein Pettersen har butikk i dag.

Fra 1910 holdt Central Hotel til i Storgaten 16 (hus nr. 88) i over 40 år, i huset mellom Smag og Behag og Centralbakken. Torvet ble derfor kalt **Centraltorvet** helt frem til Bietorvet ble det nye navnet på plassen på 1990-tallet.

Storgaten 16 ble bygd i 1666 og er i dag Grimstads nest eldste hus. Huset ble kjøpt av skipskaptein, skipsreder og kjøpmann Anders Andersen Bie (1728-1802) i 1781 og var i familiens eie i mer enn hundre år. Clara Ebbell (f. 1830), som Henrik Ibsen skrev «Stelladiktene» til, var gift med Henning Junghans Bie (1813-1889), den siste Bie-eier av bygården.

Bietorvet med Nina Sundbyes statue av Hamsuns Victoria. Foto: PIR

Bryggegangen

var navnet på den smale passasjen som går på vestsiden av Centralgården/Biehuset, fra Bietorvet og ned til Smith Petersens gate. I dag er dessverre både navnet og veien lite brukt, men i Grimstad Bys Historie fra 1927 skriver Halfdan Gundersen at «Den var indtil 1871 livlig befærdet som adkomst til fiskebryggen, som dengang var paa Charles Crawfurds brygge.» Crawfurds brygge var brygga utenfor Laura Reiersens hus, og kalles i dag Lauras brygge.

Bryggegangen. Foto: Knut Brautaset

Centralbakken

går fra Bietorvet og ned til Smith Petersens gate på østsiden av Centralgården/ Biehuset. Den eksisterte ikke som gate før etter 1870 og ble fra først av kalt **Bakkegaten**.

Apotekersmauet

er navnet på snarveien som går mellom Storgaten og Skolegaten forbi restaurant *Apotekergården*. Både smauet og restauranten har fått navn etter Grimstad apotek som holdt til her fra 1853 til 1970. Det opprinnelige navnet på smuget var **Midtgangen**, og etter hvert bare **Midten**.

Brennevinshandler Ole Olsen, også kalt «Ola på Midten», satte opp bygningen som står der i dag på 1840-tallet (hus nr. 94). I 1853 kjøpte apoteker Lars Nielsen (1824-1865) huset og flyttet apoteket sitt dit fra Østregate (hus nr. 13/ Ibsenhuset) der Henrik Ibsen hadde vært apotekerlærling før han flyttet fra Grimstad i 1850.

Apotekersmauet. Foto: PIR

Skolegaten

er gaten som går fra hjørnet av Høyers klesbutikk, videre forbi Vinmonopolet og ned til Smith Petersens gate. I dag er det ingen skole langs gateløpet, og derfor kan gatenavnet virke noe underlig. Navnet stammer imidlertid fra den tiden da gaten begynte litt lenger oppe, på hjørnet av Storgaten og Kirkegaten, der gullsmed Unni Storm-Johannsen nå har forretning (hus nr.46). Her holdt Dahlske skole til fra 1796 til 1817, og etter det ble lokalene brukt av byens almueskole frem til 1870-tallet.

Den lille bakken nederst i Skolegaten gikk i mange år under navnet **Kinobakken** fordi byens kino lå her, vegg i vegg med Sjømannsforenin-

gens hus. Da Kulturhuset åpnet i 1985, flyttet kinoen dit, og den vakre, lille murbygningen som hadde huset Grimstad kino siden 1919, ble revet våren 1989.

Torvet

Dagens torv het først **Muncheløkken** etter skipsfører og kjøpmann Peter A. Munch (1757-1840). Han bodde i hus nr. 37 i Løkkestreetet og eide løkka fra 1808 til 1830. Da ble løkka kjøpt av enkefru Inger Cathrine Petersen, mor til Morten Smith Petersen, og området ble etter hvert kalt **Madam Petersens løkke**. I 1873 kjøpte kommunen løkka for å anlegge et større bytorv der.

Fra midt på 1800-tallet hadde Grimstad hatt et lite torv på den åpne plassen utenfor det som er Høyers butikk i dag. Da det nye torvet ble anlagt, begynte man å kalle dette torvet **Lilletorvet**. Senere har det lille torvet i Storgaten blitt kalt både **Føreids hjørne** og **Mørlands hjørne** etter de som har drevet forretning der. (Ole R. Føreid, 1851-1925 og Kristen Mørland, 1908-1996). Til byens 200-årsjubileum i 2016 fikk byen en uvanlig gave fra Kortfilmfestivalen. Utenfor Høyers forretning ble det laget en oppmerket rute. I denne **Ruta** har alle plikt til å spørre om den som stiller seg der, trenger hjelp.

Arendalsveien

går fra Torvet, på utsiden av Kirkeheia og til Fjæresvingen. Ettersom veien var hovedforbindelsen østover mot Arendal, fikk den først navnet **Østerveien**. Veien ble påbegynt i 1870-årene og var ført helt frem til Torvet i 1876. Av gamle bilder kan vi se at veien var kantet med store stabbestein, og fra kirken og opp mot Biesletta var det plantet en flott bjørkeallé.

Wenzells plass

er navnet på eiendommen der salmaker Carl J. F. Wenzell hadde sin bolig, i hus nr. 37. Wenzell overtok huset etter kjøpmann P.A. Munch i 1849. Huset var fra ca. 1750, og altså et av byens eldste. Det ble revet omkring 1915, og kommunen fikk overta grunnen.

Løkkestreetet

var opprinnelig en snarvei fra Skolegaten og til Torvet. Streetet har fått sitt navn etter Muncheløkken, som altså var navnet på mesteparten av byens torv og området som lå mellom torvet og Munchs hus. I dag går streetet videre ned til Henrik Ibsens gate. Rundt 1850 ble denne smale passasjen forbi Wenzells hus (i dag Wenzells plass) og ned til Henrik Ibsens gate kalt **Smalgangen**.

Løkkestreetet i 1940. Bildet er tatt fra Skolegaten. Foto: Wilse

Smalgangen, i dag en del av Løkkestreetet. Foto: PIR

Henrik Ibsens gate

Østregate og **Østre Strandgate** ble slått sammen i 1952 og fikk navnet Henrik Ibsens gate. Den går fra Kirkegaten til Voss' gate. Opprinnelig gikk Østregate fra Kirkegaten og til veidelet nedenfor Ibsenhuset. Derfra gikk Bryggegata mot sørvest og Østre Strandgate østover til Voss' gate. I forlengelsen av Østregate gikk **Almenningen**, som var en smal vei-stump ned til utløpet av Grimstadbekken. Østre Strandgate ble ofte bare kalt **Strandgaten**.

Området ovenfor dagens Ibsenhus og opp mot Kirkebakken ble tidlig på 1800-tallet kalt **Løkken**. Den ble sannsynligvis brukt som allmenning for beiting av husdyr.

Stinta

Nedenfor Ibsenhuset går trappen Stinta opp fra Henrik Ibsens gate til Arendalsveien. Ordet stinte kommer fra det danske ordet stente, som betyr en trapp av stein.

Stinta i 1917

Foto: Skarpmoen /PIR, montasje: Knut Brautaset

Stinta i dag

Bings torv

er navnet på en liten, åpen plass på snarveien fra Henrik Ibsens gate 8 og opp til Arendalsveien. «Torvet» har navnet etter huset (hus nr. 265) som tollbetjent Lars Hess Bing (1800-1874) bygde i 1871. I dette huset holdt Dues Reisebyrå til i mange år. Selve snarveien har ikke noe navn.

Kirkegaten

går fra Storgaten, på nordsiden av Torvet, forbi Grimstad kirke og til rådhuset. Før Arendalsveien ble anlagt frem til Torvet i 1876, var dette byens eneste adkomst østfra.

Kirkebakken (dialekt /kjerkebakken /)

er en del av Kirkegaten. Det er bakken fra Torvet, og opp til **Fladen** ved kirken. Før byen fikk sin første kirke i 1849, het bakken derfor **Fladekleven**. På toppen av bakken sto et steingjerde med et led, dvs. en grind som kunne stenges. Ledet ble kalt Klammerledet, fra tysk «klammern», som betyr «klemme». Bakken ble derfor også kalt **Klammerkleven**. «Dette gjærde var sat for at ikke skipsreder Nils Peter Nielsens kreatur fra utmarken skulde ta byen fat». (Halfdan Gundersen 1927)

På begynnelsen av 1900-tallet ble bakken også kalt **Smedkleiva** da flere smeder hadde smie midt i bakken.

Juskestredet

er stredet fra Kirkegaten og opp til Storgaten forbi restauranten *Fru Juske*. Stredet er oppkalt etter Else Birgitte Thorsdatter, som bodde i et lite hus der. Hun var fra Jylland i Danmark og ble derfor kalt Else Juske (som vel var grimstaduttale for jyske).

Juskestredet i 1917
Foto: Skarpmoen 1917/PIR

Juskestredet i dag

«Her bodde den av os ældre kjendte, beryktede Else med sin alderstegne ven Morten Ravn. Else var fuld fra morgen til kveld og Morten neppe mindre.(...) Elses mund var frygtet av alle; det var derfor et stort karstykke at vove seg inn i stuen til Else og kaste snebolde på hende, naar hun og Morten side om side laa paa sengen og sov rusen ut. Morten gik altid i floschat.» (Crawfurd 1902)

Øverste del av det som er Juskestredet i dag, het før **Skomagerstredet**. Det gikk inn fra Storgaten til dagens restaurant *Fru Juske* for så å svinge opp til det som i dag er matbutikken *Joker*. I Skomagerstredet lå skomager John Fredriksen og sønnen Fredrik Johnsens to små hus, derav navnet. Opprinnelig var Juskestredet en blindvei uten forbindelse med Storgaten, men i 1879 ble stredet altså forlenget opp til Skomagerstredet, og Juskestredet fikk dermed forbindelse med Storgaten.

Skomagersmuget

er et forholdsvis nytt navn på den lille snarveien mellom Storgaten og Juskestredet, der det ligger et skomakerverksted i dag.

Knut Hamsuns plass

ligger i Storgaten ved inngangen til Grimstads Sparebanks røde murstensbygning fra 1865, der biblioteket holdt til i mange år. Rettsaken mot Knut Hamsun i 1947 foregikk i Bytingsalen som lå i andre etasje i bygningen. Etter flere års opphetet debatt i Grimstad ble det avduket en byste av Knut Hamsun her i 2009, og plassen fikk navnet Knut Hamsuns plass. I dag er det planer om å gjøre om bygningen til et Hamsun-museum.

G. E. Gundersens park

er den lille parken som ligger på den andre siden av sparebankbygningen, foran den gamle folkeskolen, der det i dag drives barnehage. Gunnar E. Gundersen (1894-1964) var banksjef i Grimstads Sparebank i mange år og byens ordfører både før og etter krigen. Som formann i Selskapet for Grimstad Bys Vel i 19 år jobbet han aktivt for å sikre friarealer og skjærgårdseiendommer for allmennheten. I 1998 ble G. E. Gundersen hedret med en byste for sin store innsats for byen. Den ble, naturlig nok, satt opp i **Bankparken** utenfor hans gamle arbeidssted, og Bankparken skiftet navn.

G. E. Gundersens park. Foto: PIR

Landgraffs park

er et bittelite grøntområde litt lenger oppe i Storgaten, utenfor leilighetskomplekset *Skolegården* som nå er bygd der gamle Dahlske skole sto. Skolebygningen brant ned i 1962, og i dag er bysten av Josef Franz Kaspar Landgraff (1834-1918) den eneste rest av den gamle legatskolen. Han var Dahlske Skoles bestyrer i hele 46 år, fra 1869 til 1915.

Grimstadbekken

er bekken som renner ned fra Vardåsen vest for gamle Dahlske skole. På 1800-tallet var bekkeløpet åpent gjennom byen, og flere steder fantes det små broer. Etter hvert ble mer og mer av bekken lagt i rør. Den følger Storgaten ned til Kirkegaten der den dreier østover og sneier innom det nordvestre hjørnet av torvet og fortsetter videre ned til Wenzells plass. Derfra renner den vest for Henrik Ibsens gate for å munne ut ved den gamle Almenningen. I dag ser en vannutløpet ved flytebrygga litt vest for volley/fotballbanen på Smith Petersens brygge.

Egeliveien

er den smale veien som dreier inn til høyre ved Skolegården i Storgaten. Den går gjennom **Eigelia** opp til gamle Grimstad Gartneri, der Fuhr Park ligger i dag. Både veien og området har fått har navn etter eiketruene som vokste opp mot Vardåsen.

Gartneriet

er navnet som ble brukt om området der Grimstad Gartneri drev sin virksomhet. Den gamle vinkjelleren ble revet i 2016 for å gi plass til det nye leilighetskomplekset som har fått navnet Fuhr Park. Flere av de gamle bygningene på Gartneriet er bevart, bl.a. Fuhrs første vinkjeller, som i dag huser et legekontor.

Vardåsvolden

er navnet på gården (Storgaten 60/hus nr. 359) der Grimstad Gartneri etablerte sin virksomhet i 1885, og som Mons Fuhr overtok 10 år senere. Den gamle hovedbygningen er bevart og drives i dag som barnehage. På begynnelsen av 1800-tallet het gården Varsvollen som i dagligtalen ble til /*Vassvollen*/.

Juliane Fuhrs gate

er en ny gate i byen og den eneste gaten i gamle Grimstad som har fått kvinnenavn. Den er en liten blindvei som går inn fra Frivoldveien og foran Fuhr Park, der Fuhrs store vinkjeller lå. Juliane Fuhr (1873-1932) var gift med brukseier Mons Fuhr (1873-1953), og det var hun som la den første fruktvinen ved Grimstad Gartneri. Hun kan derfor «sies å være mor til den norske fruktvinforretning». (Berg 1935)

BIODDEN

er bydelen fra Voss' gate til Hasseldalen. Folk fra Boddend kaller seg med stolthet for bioddinere.

Voss' gate i begynnelsen av forrige århundre. Foto: Skarpmoen 1917

Voss' gate (også kalt **Voss' bakke**)

går fra Henrik Ibsens gate og opp til Arendalsveien. Gaten har fått navn etter Voss-familien som opprinnelig kom fra Tyskland, og derfor uttales navnet på tysk: /fossgate/ eller /fossbakke/. Sorenskriver og byfogd Peter Boertmann Voss (1781-1841) kjøpte gården Ytre Bie med Dramsviga i 1826. Sønnen, kjøpmann og skipsreder Fredrik Gerhard Voss (1810- 1883) fikk bygd et staselig sveitserhus (hus nr.10) som fremdeles står nederst i bakken. I mange år hadde vognmann Skeie stall litt lenger oppe i bakken, og derfor kalte mange gaten **Skeies bakke**.

Voss' gate het opprinnelig Markveien fordi den gikk opp til gården Ytre Bies marker. Først i 1915 ble den kommunal. Midt på 1960-tallet ble flere hus opp mot Arendalsveien revet slik at Voss' gate kunne utvides til den kjørebredde den har i dag.

Tidlig på 1800-tallet var det bare en sti langs stranda fra eiendommen til Peter B. Voss og inn til byen. Noen steder langs stranda var det lagt ut planker for å komme frem. Når sorenskriver Voss skulle til sentrum med hest måtte han derfor kjøre ovenom Langhagen i Fjære for så å komme inn på den gamle veien som tok han ned Fladekleven til byen. (G. E. Gundersen 1961)

Gåsebekken

er navnet på en bekk som kommer fra Levermyr. Mesteparten av bekken ble lagt i rør på 1930-tallet, men før den tid kunne en se den renne ned Levermyrveien, videre ned Voss' bakke og munne ut i den gamle fiskepiren, mellom A.K. Nilssens brygge og Dampskipsbrygga. Da man skjønte at vannet fra bekken forurenset vannet i Fiskepiren, ble utløpet lagt på østsiden av Fiskepiren i 1915.

Bioddgate

er forlengelsen av Henrik Ibsens gate, fra Voss gate og utover Biodden. Lenge var Biodden uten veiforbindelse med byen. På 1830-tallet var det bare to, tre hus fra sorenskriver Voss' hus og ut til det som i dag er Murgården. På bykartet fra 1847 er veien bare å anse som en dårlig kjerrevei og kalles Bioddsmuget.

Holms bakke

er den bratte bakken mellom Bioddgate og Binabbgaten. Den ble anlagt i 1882, og het opprinnelig **Bioddstredet**. Men på folkemunne fikk den fort navn etter enkefru Marie Holm (f. 1830) som bodde i huset øverst til venstre i bakken (hus nr. 141).

Holms bakke. Foto: Knut Brautaset

Batteriveien går i forlengelsen av Bioddgaten. Den svinger østover ut mot Bioddpynten og så videre mot nord. På 1960-tallet ble veien forlenget videre nordover opp mot Binabben, helt til der de øverste husene ligger i dag. Navnet har veien fått etter et par små kanoner som var plassert på Bioddpynten på midten av 1800-tallet. (Knutson 1927)

Binabbgaten

ble anlagt rundt 1870 og gikk først bare fra Bioddgaten og opp til toppen av bakken. Noe senere ble den forlenget ned til Voss' gate. Denne strekningen gikk en stund under navnet **Hospitalet** eller **Sykehusgaten**, fordi kommunen leide rom til pleie av syke her. I huset der Grimstad gamlehjem siden ble bygd, var Hanna Seyfart en av dem som drev sykepleie. «Det var nok ikke rare sykehusgreiene byen hadde den gang og det var sikkert bare de som absolutt var nødt til det, som lot sig lægge inn paa sykehuset hos Hanna Seyfart. (...) Sykehuset hadde daarlig ry, men det tør hende det var bedre end sit rykte (...)» (Hans Hansen Rep 1922-1930). Dette varte frem til 1896 da Grimstad fikk sitt faste sykehus i Ekelunden på Frivoll.

Binabbgaten har også blitt kalt **Glassgada** på folkemunne, sannsynligvis «fordi den var laget av oppfylt ballastjord som skutene hadde kommet hjem med. I denne ballastjorden var det noen små glassperler og kvartskrystaller som glinset når det var solskinn.» (Wikander, 2013)

Binabben

er toppen som rager 58,5 meter over havet nord for Batteriveien. Her er det en storslagen utsikt over Grimstad og Skagerrak. Nabben eller fjellknausen tilhørte opprinnelig gården Ytre Bie. Navnet Bie kommer av det gammelnorske navnet *byi* som betyr gård.

*Binabbgaten, fra toppen av bakken og sørover.
Foto: PIR*

I 1933 ble hele området rundt Binabben kjøpt av Byselskapet og ble dermed bevart som friområde for allmennheten.

Lille Binabben

er navnet på det lille utsiktspunktet litt nedenfor selve Binabben.

FLADEN

På toppen av Kirkebakken, der landskapet flater ut, begynner bydelen Fladen. I tillegg til dem som bodde på selve Fladen, ble også folk fra Møllerheia, Vardåsen, Levermyr og Furuli regnet som «fladinere».

Levermyrveien

var til å begynne med bare den lille veistumpen som ble anlagt i 1904 mellom Arendalsveien og Fladen. Allerede året etter ble veien forlenget og ført frem til der Levermyr stadion ligger i dag. Veistykket fra Arendalsveien til Fladen ble en kort tid kalt **Kirkegårdsveien** fordi kirkegården den gangen lå mellom veien og Grimstad kirke. Grimstads nye kirkegård ved Frivoll skole ble innviet i 1872, og den gamle kirkegården ble etter hvert mindre brukt. I dag er kirkegården for lengst slettet, og området er gjort om til parkeringsplass!

Solberggaten

er den korte blindveien som går inn til venstre lenger opp i Levermyrveien. Veistubben har fått navnet etter husmannsplassen Solberg som lå der.

Furuheia

er navnet på heia øst for Levermyr stadion. Veien over heia heter også Furuheia. Fra Levermyrveien går den inn til høyre rett etter Solberggata.

Solberggaten, her fra Møllerheia og ned mot Levermyrveien. Foto: PIR

Fra toppen er det fin utsikt både til byen og til Levermyr, og flere flotte furuer er fortsatt bevart på heia.

Springet

er der Kirkegaten når sitt høyeste punkt, ved den gamle grensen til Fjære. Stedet har trolig fått navnet fordi kommunen hadde en av sine vannposter med springvann der oppe.

Kirkeheia

ligger 27 meter over havet og er, som navnet sier, området rundt Grimstad kirke. Før Grimstads første kirke ble innviet i 1849, ble heia kalt **Dramsvigheia**. Noen mener også at **Østre Varden** er et navn som ble brukt på dette området.

De to brannkanonene som står på Kirkeheia, ble satt opp i 1893. Når disse ble avfyrt, fikk brannkorpset raskt varsel om full utrykning av alle mannskaper. «Brannkanonene! Mange av oss har nok hatt vår første og siste ridetur på dem. De hadde jo andre formål og kunne avlevere sine kraftige salver, iallfall hver gang Garveriet brant, hadde jeg nær sagt! Jaja, det var iallfall to ganger.» (Thv. Jakobsen 1952)

På stien fra kirken og opp til toppen av Kirkeheia ble det i 1939 avduket en byste av kemner Karl O. Knutson (1865-1929) som tok initiativet til stiftelsen av Selskapet for Grimstad Bys Vel.

Krigsminnesmerket over Grimstads falne i andre verdenskrig, «Mor Norge som sender sine sønner ut», er vakkert plassert ytterst på Kirkeheia. Monumentet er laget av Ståle Kyllingstad, og det ble avduket av kronprins Olav i 1948.

Møllerheia

er heia som strekker seg 41,9 meter over havet nord for Torvet. Jarle Bjørklund sier at navnet Møllerheia ble brukt allerede på 1700-tallet, og at det derfor må ha stått en mølle der så tidlig. Det vi vet sikkert er at skipper, reder og handelsmann Anders Christensen Bie (1760- 1821) fikk oppført en stolpemølle på heia ovenfor byen i 1804. Her ble det malt korn til innbyggerne i Grimstad. Hvor lenge mølla var i drift, vet vi ikke. Kanskje var driften slutt allerede tidlig på 1820-tallet i forbindelse med Anders Chr. Bies død. Selve møllebygningen sto der lenger, i alle fall til 1850.

Vardåsen (uttales /varåsen/)

er den 64 meter høye heia som ligger bak Fuhr Park. Den gamle grensen mellom Grimstad og Fjære gikk litt sydvest for det høyeste punktet på åsen.

Tidlig på 1900-tallet ble det satt opp en fløy på den vestlige delen av heia, og etter hvert ble denne delen av Vardåsen kalt **Fløyheia**. På slutten av 1940-tallet ble fløyen erstattet med en flymodell som ble laget av mekanikus Berg Pedersen på oppdrag fra Sjur Fuhr. Østsiden av heia, der det i dag ligger bolighus, kalles fortsatt Vardåsen.

Navnet kommer ganske sikkert fra ordet varde. En varde /vare/ eller vete /vede/ betyr et stort bål. I følge Wikander (1982) skulle veten på Vardeheia tennes hvis fienden truet da Danmark-Norge var i krig med Sverige i 1676. «Her var det Grimstads byvarde sto. (...) Her oppe er den beste utsikt over havet. (...) Det var over havet vede-vakten måtte holde utkikk.»

Flyet på Fløyheia. Foto: PIR

Navn som har gått ut av bruk:

Almenningen, se Henrik Ibsens gate
Bakkegaten, se Centralbakken
Bankparken, se G. E. Gundersens park
Berget, se Smith Petersens gate
Bioddstredet, se Holms bakke
Bryggegaten, se Smith Petersens gate
Centraltorvet, se Bietorvet
Dramsvigheia, se Kirkeheia
Fladekleven, se Kirkebakken
Føreids hjørne, se Torvet
Hospitalet, se Binabbgaten
Kinobakken, se Skolegata
Kirkegårdsveien, se Levermyrveien
Kjørselveien, se Storgaten
Klammerkleven/Klamrekleiva, se Kirkebakken
Lilletorvet, se Torvet
Løkken, se Henrik Ibsens gate
Madam Petersens løkke, se Torvet
Midten, se Apotekersmuget
Midtgangen, se Apotekersmuget
Muncheløkken, se Torvet
Mørlands hjørne, se Torvet
Skeies bakke, se Voss' bakke
Smalgangen, se Løkkestredet
Smedkleiva, se Kirkebakken
Strandgaten, se Henrik Ibsens gate
Svinekleiva, se Storgaten
Sykehusgaten, se Binabbgaten
Østerveien, se Arendalsveien
Østre Strandgate, se Henrik Ibsens gate
Østre Varden, se Kirkeheia
Østregate, se Henrik Ibsens gate

Muntlige kilder:

Trond Audun Berg, Jarle Bjørklund, Knut Brautaset, Carsten S. Due, Kjell Knudsen, Johan Anton Wikander

Skriftlige kilder:

Assev, Per. Fjære bygdebok. Frivold krets, Grimstad 2009

Berg, Thomas. Grimstad Gartneri gjennom 50 år, 1935

Berg, Trond Audun. Byen og bygningene. Artikkelserie i Grimstad Adresstidene, 2014-2019

Brautaset, Knut. Ibsens Grimstad, 2012

Crawfurd, Jens Pharo. Lidt fra Grimstad i ældre tid. Foredrag ved Sjømenneskes landsforenings basar, mars 1902. Byselskapets medlemsskrift nr. 8-9, 1929

Eriksen, Åsmund Bie. Gamle Grimstad, 2012

Gundersen, G. E. Byselskapets medlemsskrift nr. 24, 1961

Gundersen, Halfdan. Kommunikationer, Grimstad Bys Historie, s. 368-378, 1927

Hundre borgere i hundreåret, Grimstad Bys Historie, s 711, 1927

Hansen Rep, Hans. Rep-heftene 1-10, 1922-1930

Jakobsen, Thv. Byselskapets medlemsskrift nr. 20, 1950

Knutson, Karl O. Grimstad Bys Historie, s. 519, 1927

Landgraff, J. Grimstadslægter bind I og II, 1892 og 1901

Marmøy, Reidar. Grimstad på 1900-tallet. Bind 1 s.105-113, 2004

Wikander, Johan Anton. Byselskapets medlemsskrift nr. 32, 1982

Wikander, Gamle havner ved Grimstad, 1985

Wikander, Johan Anton. Gamle tomter i Grimstad. 1973

Wikander, Johan Anton. Sånn var det. s. 97. Arendal 2013

BETRAKTNINGER FRA GYNGENDE GRUNN

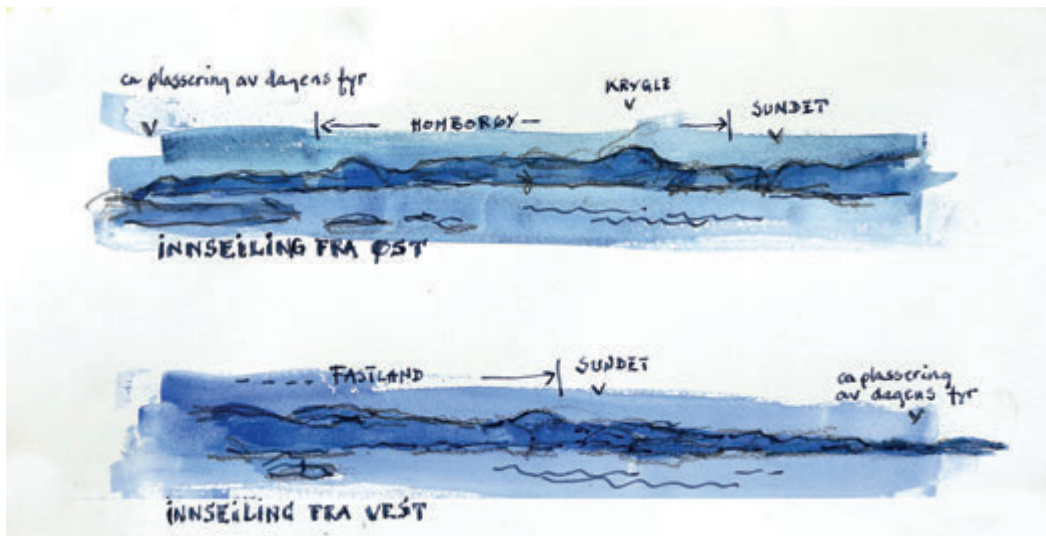
Stedsnavn i Homborsund

Av Jarle Georg Bjørklund

Når det gjelder tolkningen av stedsnavn er det åpenbart at autoritetene finnes blant filologene. Men av og til hender det at det skurrer i ørene på en historiker, etnolog og bruker av landskapet. «Etnologi» er i folkelig form kalt «folkeliivsgranskning». Det vil i denne sammenheng gi rom for fortolkninger av navn sett ut fra gamle, tradisjonelle driftsformer i livberging, altså i bruken av landskapet.

Stedsnavn er uansett for interessant, henimot pirrende, til at en leg eller historiker klarer å holde fingrene av fatet. Ikke minst er det interessant for glade amatører, beboerne og brukerne av landskapet.

Det er hovedsakelig som beboer og bruker jeg blander meg inn i diskusjonen og leverer et forsøk på utdypinger og omfortolkninger av filologenes konklusjoner.

Innseilinger fra havet, fra vest og øst. (Jarle Georg Bjørklund)

Sporadisk har jeg seilt i dette farvannet fra jeg var guttunge. De mer detaljerte studiene begynte som sommergjest i ca. 1970. Og fra 1987, som fastboende.

«Jeg-formen» er lite populær i historiske fremstillinger. I det følgende er den likevel formålstjenlig fordi flere av tolkningene er subjektive og basert på selvpoplevelse.

Stedet er altså Homborsund. Men referanserammene er vide, (vel også preget av forfatterens sans for digresjoner).

Homborsund

I tre passasjer i Håkon Håkonssons saga og én i Flatøybok nevnes «Hornborsund». Det er da navnet som kaller på den videre fortolkning.

Homborsund var geografisk den ytre og sjønære del av Eide kommune, langt opp i etterkrigstid. Med kommunesammenslåing på 60- og 70-tallet, ble Eide-navnet svekket. Landet var fullt av «eider» og ga ingen klar stedfestelse, unntagen til kirkestedet som fortsatt ligger i Eide sogn, men betjenes sammen med Landvik (Hommedal).

En gang på 60-tallet, over et par glass, skrev mine nære naboer i Risleviga i Homborsund, Bente (Berent) Moe og Kåre Siem, tekst og musikk til «Sommersang til Homborsund». Visen ble en «hit», og navnet «Homborsund» spredte seg over stadig større områder, til det i dag omfatter store deler av Eide sogn. Prosessen ble vel også tilskyndet av eiendomsめglere.

Men Homborsund og Hombor hadde stor arealmessig utbredelse allerede i Middelalderen. Knut Lambright Vik har i en kortfattet, men grundig innledning til «Navn i Eide» foretatt en gjennomgang av tolkninger som tar utgangspunkt i gårdsnavnet Hombor. Han viser bl. a. til Johan Anton Wikander som mener Hombor må være en av de gamle, store matrikkelgårdene, en gård som har dekket hele området. I det følgende resonnerement mellom Vik og Wikander trekker jeg subjektivt ut momenter som underbygger min egen teori. De sier: «Horn kan stå for noe som stikker opp eller stikker ut».

«Det er et karakteristisk trekk ved Eides geografi at Ytreneset stikker langt ut i havet i forhold til fastlandet på begge sider.... Det kan være formen på Ytreneset som liksom danner et Horn.» Her mener jeg de to er inne på noe vesentlig: Hornet stikker ikke opp. Det stikker ut!

I tolkningen av Hombor bringer K. L. Vik inn flere svenske navnegranskere som bl. a. i navnet Hamburgsund i Sverige, knytter opphavet

Homborsund er også analysert av Reidar Marmøy i *Stedsnavn i Grimstad skjærgård*. (jfr. kildefortegnelse). Han støtter seg dessuten på to av våre tyngste autoriteter i navnegransking: Eivind Vågslid og Per Hovda.

Men jeg har likevel innsigelser vedrørende resonnement og konklusjon. Vi er enige om at utgangspunktet er «Hornborsund». Autoritetene mener at dette er et «hornbærersund», altså et sund med et horn. Mens jeg mener «boru» betyr hull – ikke «bærer».

Vi har følgelig to alternativer:

1. Et hull med et horn
eller
2. Et horn med et hull

Vi er altså enige om at navnet er landskapsbeskrivende.

Alternativ 1: Et hull med et horn

Marmøy/Vågslid leter etter et horn som det fysisk er svært vanskelig å finne, men som i oldnorsk kombinert med folkeminne kan forklares med bukk og bukkehorn. Dette er en argumentasjonsrekke som jeg, med sviaktende faglig underlag, ikke klarer å følge.

Marmøy/Hovda antyder en opprinnelse tilbake til en tid da Bufjorden kan ha vært forbundet med Eidekilen med åpent vann. Det stiller jeg meg sterkt tvilende til: Ut fra kartstudier ligger eidet (der Eide kirke står) ca. 20 meter over normalvannstand. I 1931 ble det på Botne, Jortveit funnet fiskeredskaper og rester av spekkhugger, makrellstørje m.m. Stipendiat Svein Vatsvåg Nielsen har fått funnene analysert i Sverige, og dateres til 2500 – 3500 f. Kr. Havnivået vurderes å ha vært ca. 10 meter høyere enn dagens.

Landhevningen har gått relativt fort for på Helle (Bufjord camping) ligger «Kirkesteinene», en snau kilometer øst for eidet. Kirkesteinene er en gravplass formet som en ringsetting med syv stein. I følge arkeolog Elisabeth Skjelsvik var syv eller ni stein (vi har en «ni-steiners» på Moy) en vanlig gravform datert til ca. 400 e.Kr. Kirkesteinene ligger anslagsvis syv meter over havet.

Nå sier fagfolkene (geologer og arkeologer) at landhevningen på Agder er «rotete». Det bekreftes ved funnet av den 8600 år gamle Søgnekvinnen («Sol»), som ble funnet gravlagt i en grunn vik, men i sin tid; påviselig tørt. En arkeolog fortalte meg dessuten at det ved Farsund var funnet en steinalderboplass, opprinnelig ved sjøkanten, men nå: 40 meter over havet.

Likevel: Jeg finner det høyst usannsynlig at der har vært et farbart løp mellom Bufjorden og Eidekilen i «menneskelig tid». Dertil er høydespranget for stort. Og jeg mener påstanden underbygges av Kirkesteinenes beliggenhet. Det vil eventuelt ligget så langt tilbake i tid at det neppe kan ha vært «navnegivende».....Og uansett: Hvor er hornet?

Hornborusundet lå lengre ute. Og jo lengre ut man kommer, jo vanskeligere blir det å finne et horn i dette isgudde landskapet.

Knut Lambright Viks artikkel (i *Navn i Eide*) er forbilledlig åpen for videre forskning og konklusjoner. Han trekker med seg flere kilder hvorav jeg selektivt og subjektivt velger meg to, og kun de to som jeg finner tjenelig i det videre:

Fra tidligere refererte samtaler mellom Vik og Johan Anton Wikander gjentas her idéen om at «horn kan være noe som stikker opp eller stikker ut». Innledningsvis referer K.L.Vik til Sophus Bugge som sier at «horn» betyr fjell, og «bora» kan være norrønt for hol/hull.

Alternativ 2: Et horn med et hull

Det ble min konklusjon; men via en omvei som støtter tolkning nummer 1: I råseilriggen er der et hull oppe i masten som fallet («draget») løper gjennom. Med «draget» heises og låres seilet. Hullet betegnes i eldre tradisjon som «hornbora». Nederst i dette hullet kunne man felle inn en såle av stutehorn. Det minsket friksjonen og slitasjonen på tauverket. Det ble senere erstattet av en trinse/blokkskive, eller av en talje forankret i et «kjakebein/godset». Og med det trange løpet gjennom Homborsund så jeg for meg at om skreddere seilte på kysten, ville de kalle sundet «nåløyet». Nå var de sjøfolk, og «hombora» kunne kanskje gi en visuell sammenligning? Teorien ble ganske raskt punkttert i samtaler med Håkon Lilleholt, filolog, lektor ved UiA og bosatt i Høvåg. Han tok sin hovedoppgave på «stadnavn»

Da gjensto det å finne hornet, og hullet. Men etter å ha oppgitt alle forsøk på å finne et horn som stikker opp, kom tanken om å legge hornet ned; dvs. at «horn» skal forstås som et massivt, utstikkende nes (jfr. Johan Anton Wikander og den fulle artikkelen av Knut Lambright Vik). Tanken ble heller ikke avvist av Lilleholt.

Dette kan forankres i flere stedsnavn i Nord- Europa og også oversjøisk; der hvor europeiske oppdagere og kolonisatorer har gitt navn som fortsatt består.

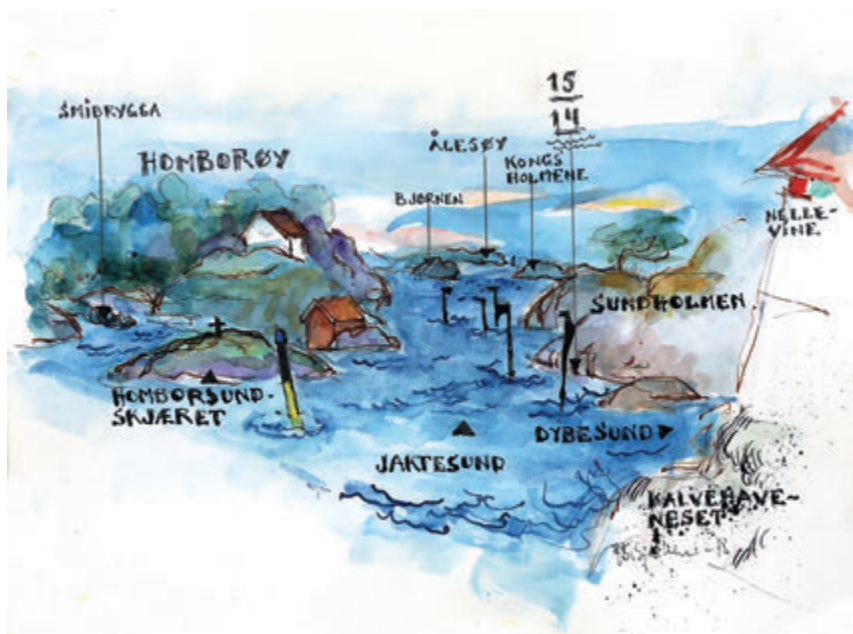

Under seil

Jeg vil forsøksvis prøve å underbygge teorien i praksis - under seil. Man bør da ha i mente at de eldre, langkjølte seilere ikke ga all verdens ytelser på bidevind, og i trange farvann var det ganske håpløst å krysse. Bar vinden vedvarende imot, tok de til årene, eller la seg til å vente på god bøl.

Om man fra øst eller vest seiler mot Homborsund oppfattes arkipelet med Homborøy som den dominerende, ganske massivt – som et ugjennomtrengelig nes ut fra fastlandet. Likevel: Vestfra kan man med Nødingen i ryggen holde godt klar av Gåsa, skjæret som stikker synlig over sjøen (i dag merket med lykt) og som ligger der og passer på sine gjeslinger (i.e. «gåsunger») - de blinde skjær som Ibsen, i en navigasjonsteknisk blunder, har plassert på gal side (østenfor) av Homborsund.

Videre... mot Bergkirken (lokalt Bærkjerka), mørk i steinen og (sent 1800-tallet) markert med en varde. Da styrer man klar av klyngen av båer utenfor som betegnende nok kalles Kjerkegården. Først da aner man at der kan finnes en passasje.

Skisse av Jaktesundet (Homborsund) i innseilingen øst-vest. Fotmerkene er avmerket. Her ser man også hvorfor dagens generasjon ofte kaller løpet «Stakesund». (Jarle Georg Bjørklund)

Så legger man kursen et par streker styrbord mot vestenden av Ålesøya, styrer klar av en grunne som i dag er merket med en jernstake, styrer mellom Bjørnen og Kongsholmene og inn i «Jaktesund»: Sundet mellom Homborøy og Sundholmen.

Så er det henimot fri ferdseil over Homborside. Og i godvær kan man se fargene av grå gneis skifte til rød granitt mot Hesnesøy i det fjerne. «Jaktesund» blir heretter konsekvent satt i anførselstegn.

Østfra blir bildet enda tydeligere: Seilassen går over åpne Homborside, mot noe som synes som et ugjennomtrengelig massiv som vil tvinge en ut i åpent hav. Men med Prestholmen over styrbord baug, godt klar av Svartskjærene, styrer man langs Hove/Kalvehaveneset. Og se der! Her er plutselig en åpning! Det er igjen «Jaktesund»; løpet mellom Sundholmen og Homborøy. Her kunnet man ha rundet Kalvehaveneset og lykta «Nellevine» (oppkalt etter en fyrmesters datter) og gått inn det 14 meter dype Dypesund og rundet Sundholmen og lykten «Andrea» (fyrmesterens andre datter) om babord. Fyrmesteren hadde to døtre til som ble stående som en over-ett mot Brekkestø. Men vi er altså før fyrlyktnes tid.

Tilbake til det seiltekniske: Kursen gjennom Dypesund ville gitt en ubetydelig omvei, men den kunne også ha gitt en eller to ganger jibb. Og en jibb var og er et mas. Er man ikke følsom og påpasselig, gir det harde rykk og slag i riggen. Tauverk slites, seil kan revne, i verste fall kan riggen gå over bord. Så hvorfor ikke seile for de samme halser rett frem gjennom «Jaktesund»? Her må det tilføyes at de eldre tiders fartøyer også lystret roret dårlig (den enda eldre styreåren var faktisk en mer effektiv, men svakere konstruksjon enn stevnrøret).

«Jaktesund»

Noenlunde rett frem, gjennom «Jaktesund» var der vann nok for de fleste av kystens fraktemenn. Et mangfold av kilder og ikke minst de arkeologiske utgravningene i Bjørvika, Oslo, har dokumentert at ferdselen gikk med små, åpne båter; byrdige, men grunne. De hadde ingen problemer med å ta seg gjennom «Jaktesund».

Selve stedsnavnet kan vi gi en nedre datering: «Jaktesund» kan ikke være eldre enn «jakta». «Jakt», på engelsk «yacht», var en nederlandsk betegnelse på et hurtigseilende, én-mastet fartøy fra 1600-tallet. Den er første gang dokumentert i Norge i en linjetegning fra Fredriksvern i 1762².

I Homborsund mener jeg at stedsnavnet er drøyt hundre år yngre enn jakta. Navnet bunner i en større entrepriser som gjennom to år, avbrutt av

Kartskisse over Homborsund-området med avmerking av aktuelle stedsnavn i artikkelen.
(Jarle Georg Bjørklund)

vinter, ble avsluttet i 1878.³ Bakgrunnen var at det gjennom 1800-tallet ble satset kraftig på å utvikle kysten til en rasjonell og sikker farled. Det ble foretatt oppmålinger som underlag for bedre, mer presise kart. Fyr og merker ble reist, og havner ble bygget ut og beskyttet. Alt dette av etater («vesener») som i dag ligger samlet under Kystverket. Gjennom 1800-tallet ble kystfarerne (hos oss hovedsakelig jakter og slupper) dekkede, drektigere og var større dyptgående. Det kom dessuten til en ny skipstype: dampskip i rutetrafikk. Men den tids seil- og dampskip hadde det til felles at de manøvrerte dårlig. Skarpe svinger var et problem, særlig i sund med tidvis sterk strøm.

For å fortsette seilasen gjennom «Jaktesund» måtte man, tilpasset den nye flåte, sprengte bort et slakt undervanns utspring fra Sundholmen. Dynamitten var oppfunnet i 1866, og fra ca. 1847 var hjelmdykkerteknologien såpass utviklet at den ga praktisk anvendelse. Men det var et farefullt yrke.

I Grimstad ble to løp utbedret: Smørsund (innseilingen til byen) ble fordypet til 13 fot. I Homborsund ble det 14 fot dypt, og ved anleggets slutt hugget man inn fotmerker visende 14 og 15 fot i Sundholmen,

bakom to nyoppsatte jernstaker. Arbeidet pågikk over to år, avbrutt av vintermånedene. Begge steder ble anlegget inspisert og approbert av fyrdirektør Diriks. I sum var dette, i den tid, en stor, krevende og kostbar entreprise som bekrefter dette sundets betydning for kystfarten.

«Homborsund» var gjennom århundrene blitt et mer omfattende geografisk begrep for de ytre, sjønære deler av Eide. Sundet fikk nå fort og folkelig en presisering i betegnelsen «Jaktesund», som vel fortsatt er det offisielle navnet. Men navn kan endres, og i dag hører jeg flere og flere av den yngre generasjon omtale stedet som «Stakesund». Fem staker gjennom et kort løp har blitt karakteriserende, mens få av dagens unge har noe forhold til en «jakt» og eldre tiders kystfart.

Det er likevel dette løpet jeg mener er det opprinnelige Homborsund, kanskje også inkludert leia videre vestover til runding av Ålesøya. I arkivalia rundt anleggsarbeidet omtales sundet konsekvent som Homborsund. Og fortsatt, både i kartverk og dagligtale heter holmen ved den østre innseilingen «Homborsundskjæret» – prydet med en varpepåle på toppen. Tolkningen svekkes heller ikke av navnet «Sundholmen», selv om den også utgjør en avgrensning mot Dypesund.

Homborsund er, i mitt hode, ikke et hull med et horn, men et horn med et hull.

Dette har en parallell: I «Hornborasunda» (flertall) satt dronning Margrethe på slutten av 1300-tallet (1381) og skrev «fullmakt til forhandlinger med fremmede makter» (Dannevig). Her tar nok Dannevig feil Hornborasund. Det sannsynlige ligger på Bohuslänkysten og heter i dag Hamburgsund (jfr. tidligere omtale).

Det er mange år siden jeg seilte der, og opplevelsen av landskapet og seilingsleden sydfra er følgelig noe diffus. Leden var dessuten endret ved utsprengningen av Sotenkanalen på 1930-tallet. Men jeg mener å huske at man sto overfor et «massivt nes». Og selv med nesa begravet i et persist sjøkart, kom åpningen overraskende. Og innenfor var der et hull man kunne smette gjennom og nyte flat sjø.

Åra

Åra ligger på innsiden av Kalvehaveneset, i den indre delen av Homborsundsfjorden. Som uthavn ligger størstedelen av fjorden relativt åpen for sydvesten, men godt beskyttet fra vinder mellom vest, over nord til sydvest. På 1800-tallet fikk de sjøfarende god hjelp av Havnevesenet som

Åra, «artist's impression» fra en tørkesommer. (Jarle Georg Bjørklund)

satte ned flere fortøyningsringer i indre del av fjorden. Men de eldste finner man ved Kalvehaven gård. Og kanskje den aller eldste: ved Åra. Dette er en skjønnsmessig vurdering basert på forvitringen, og ved Åra er det bare en stump igjen.

Åra staves av og til «Ora». Og da forklares det med at her vokser det or. Nå er det slik at svartor trives med god tilgang på ferskvann. Her er det et oppkomme, og oretrærne har kommet til etter siste krig - som en endring i bruken av landskapet og følgende gjengroing.

I 1930-årene, da Jens Mejlænder- Larsen (1928 – 2010, kjøpmann og bonde) var ung, var Kalvehaveneset utmarksbeite for farsgården Kalvehaven (innerst i fjorden). Når han skulle føre kyrne inn fra beite, var vegetasjonen så sparsom at han hadde problemer med å finne så mye som en pinne eller kvist for å gi dem en dask bak.

Dette inviterer til en liten makaber digresjon:

Man hadde begynt å ta opp mergel fra den innerste bukta: Sjøråger. Med mergelen fulgte det skjeletter. Her var det altså en sjømannskirkegård. Den tids analyser av materialet viste en rekke av noenlunde jevnaldrende unge menn. Og funnet ble forsiktigvis tolket som omkomne etter Kristian den 2.s forsøk på å gjenerobre Danmark/Norge i 1531.

Flåten ble splintret av storm. Restene drev inn til Hesnesøy og Homborsund. Men når unge Jens ikke fant noen pinne, kunne han gå via mergelhaugene i Sjøråger og finne seg et lårbein.

Åra er altså ei olle, ile, en kilde, hvor kystfarerne kunne sikre seg friskt vann til vanntønna om bord. Også dampskipene trengte ferskvann, store mengder – til kjelen.

Åra ble selvsagt ikke brukt til forsyning i vanlig rutetrafikk. Men én enkelt begivenhet har satt sine spor: I oktober 1906 gikk D/S *Serbury* fra USA mot København med en kornlast. Ved Shetland gikk propellen tapt, og hun fortsatte med to slepebåter. I hardt vær tok de mannskapet om bord i den ene slepebåten, men måtte la sleperne gå. *Serbury* drev inn på Svartskjærene i Homborsund. Og nå begynte bergingen av gjenværende verdier. Vraket brakk etter hvert i to og sank. På stedet fanges fortsatt rustbrun hummer. Men alt av jern og metall som kunne løses og gjenvinnes, ble tatt opp med en lekter med dampdrevet kran.

Åra er rik på små minner om virksomheten, for her hentet man ferskvann til kjelen. I bunnen av kilden skal der ligge en jernplate som hindret at sand og urenheter kom opp ved fylling. Den gamle fortøyningspålen var sikkert fortsatt i bruk, men her trengtes flere: Hist og her har man boret og festet en jernskipsnagle i fjellet. Hist og her finnes også handtakene av noen fyrbøtersleiser. Sleisene var lange skyfler i smidd jern som ble brukt til å rive opp i kullene for å skape effektiv og jevn brenning under kjelen, og til å rake ut aske under fyrrista. Fyrbøterne, populært kalt «sotengler» hadde et i overkant lunt arbeidssted. Arbeidet i glødende kull gikk hardt ut over sleisen. De brant etter hvert opp. Så satt man tilbake med håndtaket, pluss noen fot stangjern. Men håndtaket pluss en fot eller to, kunne gjenbrukes som fortøyning satt ned i fjellet. Det ser man i Åra, og jeg mener også å ha sett den slags som oppheng i flere uthus og skibbuer, men det er en enkel utforming som kan ha hatt flere opprinnelser. De kan til og med vært laget som oppheng.

Åra har vært brukt helt opp i nyere tid. Eide/Homborsund fikk kommunal vannledning først ut i 1970-årene. På tørre somre var også brønnene tørre. Tankbil fra byen kostet penger. Driftige koner tok skitten-tøyet med seg ut til Åra.

Med mangeårig bygartner, Ove Bach (Grimstad), i førersetet er det blitt anlagt en svært så populær tursti rundt Kalvehaveneset. Den gir også grunnleggende informasjon om landskapet og bruken. Åra er behørig avmerket. God tur!

Mastevoll

Mens Homborsund, til dels også Åra har hatt stor betydning for kystfarten, så har Mastevoll kun hatt lokal interesse. Men stedet gir likevel innblikk i bruken av skjærgården.

Mastevoll ligger i en bukt på sydvestsiden av Homborøy - ut mot havet, skjermet av Terneholmen, Drevholmen, Mastevollholmen og noen mindre båer og skjær, men ikke mer enn at det på tungt hav kan merkes et visst svell.

I tolkningen av navnet er det naturlig å begynne med «mast». Men selv i dag, i gjengroingens tid, er det usannsynlig at det her fantes mastemner for så mye som en pram - før siste krig. Smatter man litt på navnet og prøver å leve seg inn i fordums liv, kommer en mulig fortolkning: «Mar-stø-voll». Ei stø var ei stø, og der la man til, trakk opp og oppbevarte båter. Vi har utallige «støer»: Narestø, Brekkestø og Grimstad («Grømstø») for å nevne noen nære.

Men så dette «mar»? Her har vi et indoeuropeisk ord i flere varianter, men alle i betydningen «hav». Mar, mare, marr, mor... På Jæren gror det marehalm, så også i Danmark. De gamle romere kalte Middelhavet for «Mare Nostrum» (Vårt hav). Fra Nord-Norge kjenner vi handelsforbindelsen til de russiske pomorene. «po- mor» – dvs. «ved havet» – eller: russiske sjøbønder og fiskere.⁴ Den nærliggende fortolkningen av «Maste-» blir «Mar-stø», og følgelig: «støa ved havet».

Homborøy gård ligger vestvendt, inn mot Homborsundsfjorden. Bygningsmassen ligger rett ved leia - ved Hornborusundet. Herfra kunne man drive handel og gjestgiveri. Men i den mørkeste vinter lå handelen nede. Behovet for å krysse fjorden må ha vært sosialt, eller for å gå til kirke. For fisket, som var best i vinterhalvåret, var ei stø mot havet særdeles bekvemt. I vintermånedene lå gjerne skutene i opplag, og fisket var en god attåtnæring. Seilassen rundt øya var fra begge sider lang. Kartet og gangveiene viser en kort marsj eller kjerrevei fra gården og over til havstøa - marstøa».

Så var det isen. Vintrene var ulike, men inne i fjorder og vikar var saltgehalten lav, og det frøs fort til. På ettervinteren, gjerne i mars, brøt isen opp i Østersjøen, gikk gjennom Beltene og Sundet og pakket seg inn i Skagerraks fjorder og vikar med den norske kyststrømmen. Da var det godt med en alternativ, ytre havn for fiske. Håkon Lilleholt har fortalt om et lignende forhold i Gamle Hellesund (sommerhavn, alternativ vinterhavn). Og ut fra et praktisk synspunkt vil det neppe være det eneste: Om sommeren ga det kort vei til makrellen.

Ved det vestre innløpet til «Marstøa», på Homborøy, ligger Lostoppen. Hva «toppen» har av alder i stedsnavn er meg usikkert. Det kan være fra nyere tid. Men på Lostoppen er det rester av en lémur som var vanlig på en utkikkspost for loser.

Ole Nikolai Andersen Homborøy (1839 –1909) var siste losen i Homborsund. Han bygget seg hus i strandkanten, i forlengelsen vestover fra de to gårdene, i 1869. I forkant hadde han brukt losskøyta til å slepe en skipsruff fra Grimstad, slisket den opp på et svaberg og brukt den som bolig for seg og familien mens huset ble bygget i 1868. De siste årene seilte Nikolai Homborøy alene, i åpen sjekte. I akterskottet hadde han bygget inn et vanntett rom for oppbevaring av patent og papirer. Fra sin bolig hadde han en fem minutters gange til utkikken på Lostoppen. Og fra toppen og ned til losbåten kunne det vel dreie seg rundt om minuttet. Fra Marstøa var veien kort ut til åpent hav.

Navnet, og bruken av stedet, underbygges av enda et «Mastevoll». Det ligger på innsiden av Bjørøya. Alle de ytre delene av øya må karakteriseres som «ugjestmilde». Men ved Mastevoll er det lunt.

Marikoven

Navnet forekommer på seksten kjente lokaliteter mellom svenskegrensen og Askøy ved Bergen. Det er så langt en anslagsvis registrering, men det ville være forunderlig om navnet ikke gikk lengre nordover og ned i Bohuslän. Nord for Askøy ligger Salhus (selehus) og de to begrepene kan ha blitt brukt om hverandre.

Vi har i det minste tre marikover i Aust-Agder; en i Breivik, Homborsund, en på Tromøya og en litt vest av Åkvåg ved Fie – det indre løpet innenfor Sild.⁵

Marikoven er ikke behandlet i Norsk stadnamnleksikon. Men nær beslektet: «Maristova» gard, hotell (Maristuen) i Lærdal, Sogn og Fjordane. «Her ved vegen over Filefjell vart det tidleg bygd ei fjellstue, på gammelnorsk sálustofa, altså «herberge for ferdafolk»; dessuten en tilsvarende fra Borgund – begge med skriftlig dokumentasjon fra midten av 1300-tallet.

Falk og Torp fortolker «kove» i forskjellige varianter rundt Nord-Europa.

Oppsummert kan man si at det er en lun tilfluktsplass/havn og/eller ei enkel hytte både for folk og fe. Når denne koven er viet jomfru Maria, må man anta at den ga enkel innkvartering for folk. I beliggenhet og hyppighet aner man et mønster – kanskje tilbake til kong Øystein som lot bygge

*Markovheia ligger midt imot. Tenkte middelalderbåter seiler inn mot Breivik.
Marikoven ligger ca. rett opp masten på båten i forgrunnen.
(Jarle Georg Bjørklund)*

pilegrimshytter over Dovre og rorbuer i Lofoten? I alle fall har noen, i kong Øysteins ånd, tatt noen grep for å bedre forholdene for kystfarerne.

Noen praktiske vurderinger: Dette gir rom for noen vurderinger av praktiske forhold i kystfarten. Båtene var langt opp på 1700-tallet og noe inn i neste århundret, som oftest åpne. De største kunne ha en hytte/veng/løfting akterut som ga rom for overnatting. Besetningen besto gjerne av bare to til tre mann, og den yngste var ofte «en gutt». Som jektene hadde muligens også «skutene» i danmarksfarten et flakedekk, dvs. et dekk av løse lemmer som lå som et shelter oppå lasten. Det var ellers ikke mye rom som skulle til. Hadde fartøyene ei bysse, var det et åpent, lite ildsted. Ellers kokte man under land. I enkelte byer ble det forbudt å koke om bord av hensyn til brannfaren. I Kristiania leide kokkene seg inn hos private. Et eldre maleri fra Halden⁶ viser at havna hadde eget kokkehus (et tilsvarende er bevart i Marstal på Ærø).

Et naust kunne gi tak over hodet, men intet bedre enn at det i en eller annen organisert form ble bygget hytter for farmennene. Kaiforholdene var enkle. Den første dokumenterte kaifronten i Norge er ved Bryggen i Bergen og dateres til nokså nøyaktig år 1200⁷. Rester av enkle trepirer

fant man bl.a. ved utgravningene i Oslo. De ser man også på malerier og prospekter fra 1800-tallet. På Skagerrakkysten anla man ofte steinkar med laftet tømmer som ombinding og med treklopper i mellom. Arbeidet ble gjort på isen, og når isen brakk, lå steinkaret på plass. Rester av slike konstruksjoner finner man bl.a. i Vikstølen, Vikkilen ved Grimstad.

Første gang Håkon Håkonsson la til i Hornborusund, la han til ved Kongsholmene, og det var vel da holmene fikk navnet? Det er midt i leia, i den vestre enden av løpet som jeg mener er det opprinnelige Homborsund. Mellom Kongsholmene er en liten strand der man kunne seile seg opp. Det var selvsagt et poeng for den videre seilas at man fant havn så nært leia som mulig. Det er ellers liten tvil om av sandstrender var mye brukte landingsplasser.

Så langt man kjenner vikingenes skip var tjære eneste bunnstoffet. Lengre opp i tid ble det også brukt bek. På småfartøyer ble det brukt bek helt til kobberstoffet kom, mens de større skip i langfart ble forkobret (fikk kobberhud). I orlogsflåten ble det tidligere brukt en del blymaling (blyhvitt), men den var dyr. Dro man jevnlig båtene opp på land, unngikk man groe og pelemark. Pelemarken har i kjente tilfeller ødelagt ubehandlede båter på en uke. Den opptrer voldsomt på enkelte lokaliteter, er nærmest fraværende i andre, og helt borte i brakkvann og ferskvann.

Når det gjelder Marikoven i Breivik (Homborsund) ligger den ved en flott sandstrand, like ved leia. Stranda har gjort at det gjennom noen tiår har blitt drevet campingplass her. Breivik kan også ha vært et aldri så lite knutepunkt for her gir det seg et løp gjennom trange Bjørkesund, rundt Auesøya og Flørenes, inn Grunnesund til Lillesand og videre gjennom Blindleia. For de minste båtene var dette løpet farbart i så å si all slags vær, men islagt vintersdagen.

I tolkningen av «Bjørkesund» gir Marmøy noen interessante vurderinger: Han stiller seg tvilende til røtter i vegetasjonen og i det landskapsbeskrivende. Han viser til at sundet har navn fra «Bjørkøy» som deler sundet i to løp. Han sier: «Øya kan ha vært et handelssenter og i så fall blitt kalt Bjarkey siden dette er en gammelnorsk betegnelse for handelssted eller markeds plass.» Med den tolkningen faller brikkene på plass og understreker betydningen av den nærliggende Marikove. Både for kystfart og lokal ferdsel og handel.

Jeg har ikke hatt anledning til å undersøke forholdene ved de øvrige Marikover. Men det vil ikke overraske hvis de ligger ved strender, tett opp til leia, under forhold som beskytter mot pelemark. Grunnlaget er

spinkelt, men man mistenker at det i avstanden mellom dem ligger en passe dagsseilas. I så fall burde man lete etter en Marikove nærmere Kragerø i øst, og mot Gamle Hellesund – Ulvøysund i vest.

Det kan også være logikk i å søke etter Marikover på siden av de fryktede, åpne havstrekninger (eks.: Kvåsefjorden, Homborside, Sild, Langesundsfjorden).

Det må også nevnes at Marikoven på Tromøya er omtalt i Wikander: s. 46 (se kilder): «På utsiden av Hoveskog ligger Marikov. Utenfor Marikov ligger «Marikoveskjærene.»» Ved bruksslitasje, en revisjon av kart og navn, kalles skjærene i dag Markoppkjærene.

Hvor ble Marikovene av? De eksisterer altså fortsatt i stedsnavn. Men det kan praktisk finnes rimelig at de gikk ut av bruk gjennom andre halvpart av 1600- tallet. Da ble det reist flere bolighus i uthavnene. De hadde skibbuer, naust og uthus som kunne gi tak over hodet, og ganske vanlig ble det at de virket som gjestgiverier. Loser og tollere kunne også by på enkelt losji.

Fristelsesholmene

Holmene ligger innenfor Homborside, mellom Kjekstadneset og Bjørøya og beskytter både Bufjorden, Nørholmkilen og Strandfjorden mot det opprørte hav. På smeigedager er her et yrende liv. På utsiden er der en mektig jettegryte som man kan bade i, og barna kan ellers vasse på et par små, skjermede strender på innsiden. Men badelivet er av nyere dato; si 1900-tallet.

Reidar Marmøy har en interessant fortolkning av navnet: Han kaller dem «Frostelsholmene» - med Henrik Bangs (Landvik historielag) funn av navneformen i et regattaprogram fra 1907. Marmøy tolker «fro» som fråde og «stel» som å stille dvs. holmene som stiller fråden. Det virker logisk, og navnet er et ypperlig eksempel på endret livsstil og endret bruk av skjærgården. Det landskapet som i dag er et eldorado for bade-gjester, var i tidligere generasjoner en del av livsgrunnlaget, ikke minst for fisket.

Dunkerquen / Dunkirken

Under Bjørøya, rett øst av Frostelsholmene, ligger Dunkerquen. Navnet har, på tross av sin normanniske opprinnelse, neppe noen lang tradisjon i vårt farvann. Hans Roald Hanssen fant i arkivalia fra Bjørøya stedet omtalt som «Donkverken». Det rimer: Donkverken er et steilt og

barskt skjær, så tett inn på Bjorøya at sundet mellom massene presist kan beskrives som en «kverk» (en strupe, der noe smalner) hvor havet doner-brøler gjennom- inn fra Homborside. Marmøy har gitt en utdypende forklaring.

I denne sammenheng er imidlertid navnet, og dreiningen fra det opprinnelige, av interesse for ganske så mange «kallenavn» langs kysten. Vi har flere «Lille Danmark» (ganske så landskapsbeskrivende). Vest i Kristiansand ligger «Sumatra», og ved Brekkestø kneiser «Gibraltar». Der er mange referanser til globusen. Jeg ga i sin tid Båtmagasinet redaktør, Atle Knutsen, idéen om å lage en reportasje med tittelen «Jorden rundt på 8 dager». Den kom, men i planende båt og med to brølende, sorte troll i rumpen, ble tittelen på artikkelen: «Jorden rundt på 8 timer».

Men ingen vedstår seg, og ingen har så langt jeg vet gitt noen fortolkning av et skjær ved vestre innseiling til Grimstad, rett nord av Bratte Rivingen. Det heter «Fransosen».⁸ Fransosen var i eldre tid ofte en sjørøver, eller en sykdom. Det var en folkelig, men også offisielt betegnelsen på «Den Franske Syke». Dvs. syfilis.

Uavhengig av dette, gir en rekke kallenavn en referanse til veksten i vår utenrikshandel og sjøfart. Denne handelen brakte oss impulser fra den store verden – stort sett til det gode og på tross av atskillige strabaser. Flere stedsnavn viser en utpreget sans for humor, også galgenhumor.

Bermevika

I Bufjorden ble det langt opp i 1950-årene fisket med landnot etter sild og makrell.

Marmøy tolker «Bermevika» som «bunnfall/grums», alternativt «kant/bredd» (med forstøtning mot utglidning).

Men blant erfarne fiskere lever fortsatt verbet å «berme». Da ble landnota dratt sammen rundt fangsten, og nota ble bermet, dvs. fangsten ble tømt over i båter, eller her like gjerne i ei vogn. Bermevika ble brukt i fiske med landnot.

Fiske i saltvann er i prinsippet fritt, men der gis noen unntak: stående laksenot er en grunneierrett tilknyttet ett eller flere gårdsbruk. Og av fangster med landnot måtte fiskerne avstå en del av fangsten til strandeier i såkalt «landlott». Slike forsøk på å «privatisere» sjøen kan følges tilbake til Middelalderen da det dokumenteres at klosteret på Hamar hadde landnotrettigheter for sild og makrell på Ormøya, innerst i Oslofjorden.⁹

Der finnes flere bermeviker. Felles for dem er at innenfor en stor vik med ren (ikke steinete) bunn la man ut landnota og dro den sammen og opp i en mindre bukt innenfor. I dette tilfellet ble nota satt i Espevika, men bermet i den lille vika innenfor – i Bermevika. Som en kuriositet kan nevnes at det ble brukt landnot i Espevika langt opp i 1950-årene. Nota er bevart og ligger i rederiet Bergshavs storbu i Hasseldalen, Grimstad. Og nok et kuriosum. Den er knyttet og barket i bomullsgarn, men store deler består av hjemmespunnet hampegarn.

De tidligere omtalte funn ved Botne, Jortveit har avfødt en teori om at stedet var en fangstplass i steinalderen. Funnstedet ligger anslagsvis 200 meter fra Bermevika.

Indre del av Bufjorden kalles Engekilen. «Eng» betyr vel i denne sammenheng «trang». På det trangeste går i dag fylkesveien over i en kort bro hvor man ser skrått over mot Bermevika.

Det er ikke vanskelig å forestille seg at spekkhuggere/hvaler jaget silda innover fjorden. Makrellstørja jaget etter makrellen. Og bak størjer og hval jaget mennesker som med enkle midler stengte hval og fisk inne. Og så kunne man begynne å berme.

Berming av landnot i Bermevika. (Jarle Georg Bjørklund)

Her kommer (endelig) et forsøk på konklusjon. Med all respekt for fagfolkene (de har som oftest rett): Burde det gjøres en ny gjennomgang og revisjon i tolkningen av stedsnavn på kysten? Burde man vurdere tolkninger mer fra et etnologisk ståsted - se det fra brukeren? For i opphavet har det vel som oftest vært brukeren som har gitt navnet... fra gyngende grunn?

Kilder

Skriftlige:

- Falk og Torp: Etymologisk Ordbog, Oslo 1992
Reidar Marmøy: Navn i Grimstad skjærgård. Selskapet for Grimstad Bys Vel 1991
Navn i Eide. Ved redaksjon i Eide Sognelag 1991
Johan Anton Wikander: Gamle havner ved Grimstad. Selskapet for Grimstad Bys Vel
Floraen i farger ved Gunnar A. Berg, Oslo 1952
Soga om Håkon Håkonsson, Oslo 1963
Flatøybok 1, Stavanger 2014
Grimstad Bys Historie, Grimstad 1927
Norsk stadnamleksikon, Oslo 1997
Birger Dannevig: Sagaen om en sørlandsbygd. Eide Sognelag 1972
Gøthe Gøthesen: Norske Skipskonstruktører på 1700- og 1800-tallet. Norsk Sjøfartsmuseum, Oslo 1990
Stedsnavn i Risør kommune: Sønedeled og Risør historielag 2017
Torgeir Retterstøl: Manus under arbeid
Hans Roald Hanssen: Sjømerkene. Veivisere og kulturminner. Aust-Agder Fylkeskommune 1998
Hartvig W. Dannevig og Jo van der Eynden: Skagerrak - fiskernes historie, Oslo 1986

Muntlige:

Hans Roald Hanssen, Mollandskjær, Grimstad, Einar Olaf Holst (1927 – 2006), Homborsund, Jens Mejlænder-Larsen (1928 – 2010), Homborsund, Håkon Lilleholt, Høvåg, Arne Emil Christensen, Oslo, Torgeir Retterstøl, Homborsund, Elisabeth Skjelsvik, Oslo, Johan Anton Wikander, Trondheim, Jon Bojer Godal, Fosen, Reidar Knudsen, Risør, Eva Christensen, Risør, Leif Tore Larsen, Tromøya, Jan Ivar Olsen, Grimstad

Blant de muntlige kildene må jeg særlig fremheve Einar Olaf Holst som fra 1987 ble min gode venn og sambygding. Han var sjømann, fisker og bonde, født i Kistevinga. Han kjente farvannet her som sin lomme og hadde fra barnsbein av fattet en særlig interesse for historie og tradisjon helt ned til detaljnivå.

Noter

- 1 Noen har til tider tolket den stedlige Kastellheia som en tidligere borgtomt. Men arkeologene sier det er en gravrøys.
- 2 Gøthe Gøthesen: Norske Skipskonstruktører på 1700- og 1800-tallet. Norsk Sjøfartsmuseum, 1990
- 3 Havnevesenets arkiv. Riksarkivet
- 4 Falk og Torp: Etymologisk ordbog. Faksimile, Oslo 1992.
- 5 Kåre Hoel: Studier av gårdsnavn i Østfold. Google
- 6 Hroar Dege: De norske akevitter
- 7 Arne Emil Christensen, Bryggenutgravningene
- 8 Fransosen. Se Marmøy: Kart nr. 11
- 9 Hartvig W. Dannevig og Jo van der Eynden: Skagerrak Fiskerens historie, Oslo 1986

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

Årsberetning for perioden 21. april 2018 – 26. april 2019

Generalforsamlingen 2018 ble holdt på Grimstad ungdomsskole 20. april 2018 med 54 medlemmer tilstede. Generalforsamlingen ble avsluttet med et veldig interessant kulturhistorisk innslag av Knut Brautaset som viste historien og utviklingen til Byselskapet i ulike perioder.

Valget ga følgende sammensetning av styret:

Formann: Torgrim Næverdal

Styremedlemmer: Aileen Fosseli, Bente Eielsen, Bodil Austenaa Johansen, Anne Gurine Hegnar

Varamenn: Morten Sten Jacobsen, Stein Reinholt Jensen, Otto Bugge. Varamennene og leder i Skjærgårdskomiteén, Bjørn Willem Bergshaven, deltar på styremøtene.

Vi har fordelt oppgavene styret imellom slik:

Sekretær med ansvar for protokoll og økonomiansvarlig: Bente Eielsen.
Annonsetegning medlemskriftet og vaffelsalg Marivold: Bodil Austenaa Johansen

Huset i Kirkebakken: Otto Bugge og Morten Sten Jacobsen

Boklager: Aileen Fosseli og Bodil Austenaa Johansen

Binabben/Kjellviga: Torgrim Næverdal og Anne Gurine Hegnar.
Torgrim ansvar for flagging.

Vardeheia med flagging: Aileen Fosseli

Kontakt med Marivold camping: Torgrim, Otto og Stein

Marivoldveien: Per Jarle Nørholmen

Kontakt med Grimstad Seilforening og Gittas hus: Torgrim og Otto

Marivold feriehjem. Bodil og Morten

Bokkomité: Carsten S. Due og Torgrim

Antall medlemmer

Pr. 31.12.2018 er 857 medlemmer, hvorav 91 livsvarige og 158 husstandsmedlemmer. Også dette året er det en gledelig oppgang i medlemsmassen. Styret ønsker spesielt yngre medlemmer hjertelig velkommen til spennende og givende dugnadsarbeid i Byselskapet.

Styremøter

Det er avholdt 10 styremøter, og vi har hatt 11 saker til behandling i tillegg til en rekke referatsaker. Som tidligere år har vi også uttalt oss om reguleringsplaner og vært delaktige i planarbeid i Grimstad kommune.

Marivold camping

Det er nå knapt 6 år til leieavtalen med campingen løper ut. Ved kontraktstidens utløp har nåværende leier fortrinnsrett til fortsatt leieavtale. Det er styrets oppfatning at Byselskapet kan velge om man skal inngå ny leiekontrakt eller gå for en løsning med tilbakeføring av området til allmennheten. Det er gode argumenter både for og imot begge løsningene. I tillegg har styret selvfølgelig muligheten til å invitere andre næringsdrivende til å drifte campingen. Vi skal i nærmeste fremtid gå inn i forhandlinger med nåværende leier for å se om vi greier å oppnå en bærekraftig avtale om fremtidig drift.

Camping på Marivold har vært et aktivum for Grimstads befolkning i årtier, virksomheten skaper liv og røre og gir mange positive opplevelser.

Balansegangen mellom privatisering av området og den allmenne bruk er utfordrende. Leietaker ønsker spillerom for tidsmessig utvikling av virksomheten, og dette kommer ofte i konflikt med allmennhetens interesser i området. Styrets oppgave er å forvalte området til beste for allmennheten. Det innebærer kanskje at campingområdet tilbakeføres til rene friområder uten campingvogner, plattinger og andre stengsler. Byselskapets formålsparagraf er ikke primært å støtte opp om privat næringsvirksomhet. Vi går spennende forhandlinger i møte.

Postmannslaget

I år fikk Bodil og Hans Kulturprisen fra Grimstad kommune for sin utrettelige innsats med vaffelsalg på Postmannslaget. Styret gratulerer. Postmannslaget som møtested hver søndag er et viktig bidrag til folkehelsen, man får anledning til både trim og sosialt samvær.

I tillegg ønsker styret å gratulere Bodil med prisen for Årets ildsjel, en pengegave på 30 000 kroner fra Sparebank 1. Pengene er brukt til innkjøp av ny plenklipper til Postmannslaget. Det har ikke vært noen store investeringer eller utlegg på Postmannslaget siste året. Inntektene kommer gjennom vaffelsalg og utleie.

Gittas hus

Nå er det innlagt vann/kloakk, og huset er oppdatert med nytt bad og et bedre kjøkken. Det er stor utleievirksomhet på Gittas, som er et populært utleieobjekt. Således kan flere nyte området på Groos samtidig som vedlikeholdsutgifter dekkes. Styret er opptatt av at ikke området må fremtre privatiserende, og nye informasjonsskilter er under bearbeidelse. Samarbeidet med driverne av stedet fungerer utmerket.

Medlemsskriftet

Per Ivar Ruhaven fortsetter heldigvis som redaktør. Styret takker han for en flott innsats.

GENERALFORSAMLING 26. APRIL 2019

PROTOKOLL

Formann Torggrim Næverdal ønsket 55 medlemmer velkommen til Selskapets 97. generalforsamling som ble holdt i auditoriet på Grimstad ungdomsskole.

Generalforsamlingen var **innkalt** iht. Selskapets lover med annonse og påminnelse i Grimstad Adressetidende.

Saksliste og innkalling ble godkjent uten merknader.

Protokollskriver: Erling Vik

Protokollunderskrivere: Tove Salvesen og Reidun Olimstad

Styrets årsberetning ble gjennomgått av formannen og godkjent ved akklamasjon.

Skjærgårdskomiteéns årsberetning ble gjennomgått av leder for komitéen, Bjørn Willem Bergshaven, og ble godkjent ved akklamasjon. Begge årsberetningene vedlegges protokollen.

Regnskap for 2018 og budsjett for 2019 ble gjennomgått av Bente Eiel- sen og godkjent av generalforsamlingen.

Regnskap og budsjett vedlegges protokollen.

Fastsettelse av kontingent – forslag for 2019: kr. 200,- forblir uendret for hovedmedlem og kr. 150,-for husstandsmedlem. Vedtatt uten merkna- der.

Valget ble på vegne av valgkomitéen ledet av Carsten S. Jacobsen.

Formann: Torgrim Næverdahl, valgt for ett år.

Styremedlemmer: Anne Gurine Hegnar og Bodil Austenaa Johansen var ikke på valg. Aileen Fosseli og Bente Eiel- sen ble valgt for to år.

Varamedlemmer: Morten Sten Jacobsen, Otto Bugge og Stein Reinholt Jensen ble valgt for ett år.

Skjærgårdskomiteén: Hele Skjærgårdskomiteén ble gjenvalgt for ett år.

Revisor: Oddvin Salvesen, gjenvalgt for ett år.

Valgkomité: Reidun Olimstad, Carsten Sten Jacobsen og Per Jarle Nør- holmen.

Alle valg ble foretatt ved akklamasjon.

Bygningsvernprisen ble tildelt Hans Petter Klemmetsen og Arne Kristian Viken for restaureringen av Henrik Ibsens gate 11. Trond Audun Berg sto for utdelingen av prisen og la i juryens begrunnelse spe- siell vekt på materialvalg og byggets tilbakeførsel til sitt opprinnelige uttrykk og arkitektur. Tildelingen ble svært godt mottatt av selskapets medlemmer.

Byselskapet ga som vanlig en pengesum på kr. 5000,- samt diplom til prisvinneren i tillegg til plakett til byggets fasade.

Generalforsamlingen ble innledet med et veldig interessant **kulturhistorisk innslag av Alf Kjetil Igland**. Han tok for seg historien til **Mons Fuhr** og hans betydning for utviklingen av Grimstad som by og for hans betydning for etableringen av Byselskapet.

Referent: Erling Vik

Protokollen godkjent ..... mai 2019

Tove Salvesen

Reidun Olimstad

Etter generalforsamlingen ble det arrangert sosialt samvær på Jervhuset, hvor det ble servert nydelig sylta laks med tilbehør. Til kaffen serverte som vanlig Bjørn Bergshaven stor, deilig bløtkake. Aileen Fosseli og Bodil A. Johansen m.fl. sto for serveringen.

ÅRSBERETNING FRA SKJÆRGÅRDSKOMITÉEN

For perioden april 2018 til april 2009

Komiteéen har i denne perioden bestått av Bjørn Bergshaven (formann), Jan Ivar Olsen, Morten Steen Jacobsen, Alf Jensen, Erling Vik (sekretær), Knut Skår Knutsen, Pål Reidar Svendsen, Roar Ousland, Even Olsen, Øystein Salvesen og Øyvind Simonsen. Formannen har som vanlig deltatt på Byselskapets styremøter.

Det er gjennomført to møter i Skjærgårdskomiteéen og en rekke dugnader.

Oppgaver

Hovedoppgaven for komiteéen har vært vanlige skjærgårdsaktiviteter, ferdigstilling av Richards bu på Store Hampholmen, ny brygge på Ytre Maløya og utplassering av nye skilt på en rekke av Byselskapets holmer. To nye stativ til nye opplysningsskilt på Indre og Ytre Maløya blir montert nå i vår.

På Richards bu på Store Hampholmen er det igjen kommet fiskeredskap, en gammel tral og garn fra John Olsen i Sundet.

Det er bevilget tilskudd fra Miljødirektoratet til utskifting av flytebryggene på ytre Maløya.

Stein Reinholdt Jensen har laget og satt ut et større antall fuglekasser på holmer og ved Postmannslaget.

Skjærgårdstjenesten har gjort en betydelig rydding av flere holmer i skjærgården.

Toaletter

Det er Skjærgårdstjenesten i Grimstad kommune som tar seg av alle toalettene når det gjelder rengjøring og tilsyn gjennom sommersesongen. Det er ingenting spesielt å rapportere, toalettene ser ut til å fungere fint.

River og griller

De fleste opprustedde og utbrente griller er nå fjernet. Noen få gjenstår og vil bli fjernet. River til badestrendene blir samlet inn hvert år og utplassert før sesongen starter.

Bygartner/Skjærgårdstjenesten

Vi har hatt møte om tynning av vegetasjonen i Marivoldbukta og om søknad om offentlig tilskudd til vedlikehold av broen mellom Rønnes og Marivold og om diverse opplysningsskilt. Ilanddrevne rester fra en flytebrygge med isopor har blitt fjernet av Skjærgårdstjenesten på østsiden av Fladholmen og på Lille Hampholmen.

Ryddeaksjoner av lag og foreninger

Grimstad Rotary har som tidligere år ryddet fra Taget til Jan Jensens brygge på Indre Maløya. Grøm Rotary har ryddet på Teistholmen.

Round Table har ryddet vegetasjon i Marivoldbukta.

På Groos er det Grimstad Seilforening som er ansvarlig for å holde området ryddig.

Binabben fremstår som et fint friluftsområde som er mye besøkt.

I Kjellvika er det Bie Vel som holder det ryddig og fint.

I år har vi kun hatt sauer til nedbeiting på holmene. Det er Bygartneren som organiserer dette arbeidet og sørger for at dyrene får regelmessig tilsyn samtidig som det blir tatt hensyn til den unike floraen som vi har på holmene.

Som vanlig må vi takke alle dere som på en eller annen måte er med på å bidra til at friluftsområdene våre fremstår ryddige og fine. Ikke minst takker vi Bygartneren og Skjærgårdstjenesten samt kystlaget *Terje Vigen* for et utmerket og godt samarbeid.

Skjærgårdskomiteén i Byselskapet
April 2018

interoptik

Holvik

Storgt. 17, 4876 Grimstad
holvik@interoptikk.no

ODDEN GULLSMIE A/S
4892 Grimstad
Tlf.: 37 04 15 59
oddengullsmie@gmail.com

AGDER Musikk

INGEMAN STAD

Vossgate 1 - 4878 Grimstad
Telefon: 37 04 05 42
post@agdermusikk.no

Joh. Gundersen a/s

GULLSMEDFORRETNING
EGET VERKSTED
TLF: 37 04 06 49
STORGATEN 29, GRIMSTAD
gullsmedjg@gmail.com

Circle K Grimstad
Telefon 37 04 06 68

Grimstad Adressetidende.

AVISEN FOR GRIMSTAD
www.gat.no
Telefon sentralbord: 37 25 80 00

Rådgivende ingeniører: Byggsak

Achilles

HÅNDSYDDE SKO & BRUKSKUNST

HAR NÅ FÅTT TE

KIRKEGATEN 1, 4878 GRIMSTAD

www.achilles-sko.no

MOBIL 906 09 920

MAN., TIRS., ONS., FRE. 10 - 14 • TORS 14 - 17

SOMMER:
LØR. 10 - 13

Kulturhuset Legesenter

Storgt. 33 - 4876 Grimstad
Telefon: 37 25 28 28 - Telefax: 37 25 28 29

Helsebutikken

i Grimstad

Storgt. 31
4876 Grimstad
Tlf: 37 04 94 08
post@helsebutikkenigrimstad.no
www.helsebutikkenigrimstad.no

Grimstad kiropraktorklinikk

Fokussenteret, Storgaten 90

*Vi hjelper deg med dine
ledd- og muskelplager*

Online timebestilling: www.etlivibevegelse.no

Tlf: 37 04 46 88

Br. Rislå Tellefsen

“GRØNNSAKSBUA”

Oddensenteret
Mobiltlf.: 906 86 955

Kjøp forsikring hos Sparebanken Sør

BESTE
REISEFORSIKRING
FLERE ÅR PÅ RAD

Vi sørger for at du får de forsikringene du trenger gjennom vårt eget forsikringsselskap, Frende Forsikring.

Ta kontakt med en av våre rådgivere i Grimstad eller kjøp direkte på sor.no/forsikring

 FrendeForsikring

 SPAREBANKEN SØR

HUSFLIDSTUA

*Godt utvalg i broderier og garn.
Alt til Åmlibunaden. Mann og dame.*

Vi tar syoppdrag.

Storgt. 32, 4876 Grimstad
Telefon 37 04 89 14 • husflidstua@live.no

HUSFLID
STUA

Hesnesveien 160
4885 Grimstad
Tlf: 37 25 17 50
post@hesnesgartneri.no

www.hesnesgartneri.no

Øystein Pettersen

— Midt i gågata —

Tlf.: 37 04 33 33

Herre - Ungdom

Fiskernes Salgslag

Torskeholmen, 4876 Gimstad
Telefon: 37 04 02 01 - torskeholmen@gmail.com

Møbler til hele hjemmet!

GRIMSTAD

Følg oss på

Adr: Bergemoveien 40, Tlf: 370 41 140 | www.fagmobler.no

EiendomsMegler 1

Storgata 33, 4876 Grimstad

Tlf: 37 25 82 50

www.eiendomsmegler1.no

SpareBank
SR-BANK

Storgata 33, 4876 Grimstad

Tlf: 02002

www.sr-bank1.no

Nottos Pølser

Fortsatt like lange på begge sider

Boks 134 - 4891 Grimstad

SMAG&BEHAG

GRIMSTAD

STORGATEN 14 – TLF. 370 40 900

KONTAKT@SMAG-BEHAG.NO – WWW.SMAG-BEHAG.NO

Tannlege MNTF

KNUT ERIC JØRGENSEN

Torvet 10, 4836 Arendal

Tlf: 37 02 55 22

STRANNA AS

Økonomisk Rådgiving

Odd Petter Birkeland
Grimstad – Tlf. 982 07 005
E-post: opb@strannaconsult.no

G. GUNDERSEN AS ~ 37-04-11-00
STORGT. 26, 4876 GRIMSTAD

KITTY

KI 09.00–17.00
KI 10.00–15.00

UNNI STORM
GULLMED

VELKOMMEN TIL GULLSMEDEN

- Reparasjoner
- Spesialarbeider
- Fetting av stener
- Restaurering av smykker
- Design for deg
- Omsmelting av gammelt gull
- Taksering/ forsikringstakst
- Graving

25 ÅRS ERFARING SOM GULLSMED

Gullmed Unni Storm-Johansen AS - Storgaten 28 - Grimstad - e-post: unni@unni.no

MAD & LEVEN

Apotekergaarden

→ kro & kneipe ←

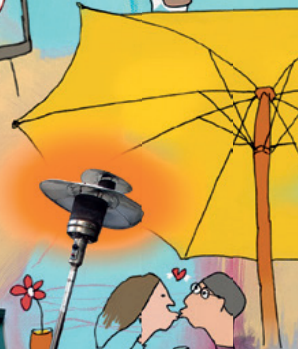

SKOLEGATEN 3 (MIDT I GÅGARA) TEL. 37 04 50 25
APOTEKERGAARDEN.NO

MENY

- OVNSBAKT
BREIFLABB
- GRILLET ISHAUS-
RØYE
- BRAISERT
LAMMESKANK
- SPRØSTEK
ANDERBYST
- GRILLET LOKAL
HERREFORD KJØTT
- HJEMMELAGDE
BURGERE
- ITALIENSK
PIZZA

APOTEKER
HERRE

Alltid
dette kransekake

 04733 likes

Tannlege MNTF
Fredrik Fæster-Granhaug

Grimstad kulturhus
Storgt. 33, 3. etg. 4876 Grimstad
Tlf: 37 04 01 58 | Fax: 37 04 55 84

Grimstad

Storgata 12 • Tlf: 37 04 14 00 • grimstad@sport1.no

ADVOKAT

LARS THS. RODVELT ^(H)

Sentralbord: 37 25 81 80
Bark Silasvei 5 – Grimstad

I kontorfellesskap med
Advokatfirma Hald & Co DA

www.advokatrodvelt.no

Autorisert regnskapsfører – Medlem av NARF

Tlf: 47 47 17 00 | www.bedok.no

Bergmoveien 40, 4886 Grimstad

Telefon: 37 25 82 82
e-post: felles.grimstad@xl-bygg.no

LANDVIK HISTORIELAG

- Bonde og menneske. Knut Hamsun.
- Midt i vår verden. Landvik kirke 175 år.
- Med sol over skogkledte lier.
- Gull i strupen, sølv i jorda. De syngende bønder.
- Liv og Lagnad i Landvik.
- Nytt "Liv i Landvik."
- Vandring ut.
- Landvik bygda vår.

FÅES KJØPT I BOKHANDELEN

 ADVOKATFIRMA
FOLKMAN & CO

ANDERS FOLKMAN
ADVOKAT

Agder Økonomi

Regnskap - Rådgivning

Autorisert regnskapsførerselskap

Bark Silasvei 5, 4876 Grimstad
Tlf.: 37 25 86 00 • E-post: post@agder.com

www.agder.com

BERGS HÅR HESTETORGET

inneh: Liv Berg

Storgaten 33
4876 Grimstad
370 49 100

VI KAN BIL!

JP &

Thygesen AS

BIL & KAR. VERKSTED

LILLESANDSVN. 29, 4877 GRIMSTAD

TLF. 37252930 www.jpthygesen.no

FARGERIKE
Grimstad

Odden 4, 4876 Grimstad
grimstad@fargerike.no
www.fargerike-grimstad.no

Besøk vår helt nye butikk i Odden 4 og se vår unike sammensetning av varer og tjenester!

Hos oss får du:

- Maling
- Parkett og laminat
- Vinylstav og gulvbelegg
- Måltilpasset solskjerming
- Tapet
- Tepper
- Interiør- og gaveartikler
- Gardiner
- Egen systue
- Interiørkonsulenter
- Malere og gulvleggere

REMA 1000

GRØM

bare lave priser

Telefon: 37 04 54 70

riips

Storgata 23
4876 Grimstad
37 04 04 80
post@riips.no

CHR REPSTADS SØNNER AS

DIN LOKALE BILFORHANDLER

Arendalsveien 74, 4878 Grimstad

peugeotgrimstad.no

Tlf. 37 25 61 70

Salg av nye og brukte biler • Periodisk kjøretøykontroll
Verksted • Delelager

Fevik Steinindustri a/s

Moy Moner - 4870 Fevik - Tlf.: 37 04 72 31 - fevik.stein@online.no

Postadresse: Postboks 11, 4889 Fevik

- IKKE BARE GRAVSTEIN!

- SKIFER/GRANITT -
- PLATER UNDER / FORAN OVN -
- KJØKKENBENKPLATER -
- STEINPLEIEMIDLER -
- GRAVLYKTER OG LYS -
- M.M. -

ET NATURPRODUKT

Din egen eplemost

*K.G. Puntervold AS, Industriveien 6,
Østerhus Næringspark.
www.puntervoldgrimstad.no*

PUNTERVOLD
I GRIMSTAD
- Naturlig eplemost i generasjoner

SIVILARKITEKT

MNAL

PAAL MALDE

TEL: 37 25 61 10 - 920 80 432

TORVET 2, GRIMSTAD WWW.MALDE.NO

BERGSHAVEN

Bakeri og Konditori

Adresse: Storgt. 21, 4876 Grimstad. Tlf: 37 04 04 46

UGLAND

Grimstad Bådsenter

Telefon: 37 04 13 58

DITT LOKALE MILJØVENNLIGE RENSERI

HESTETORVET

Vask & Pens AS

KULTURHUSET – STORGATEN 33 B, 4876 GRIMSTAD – TLF.: 37 04 41 11

Montér®

Grimstad

e-post: grimstad@monter.no

Åpningstider: Man–fre: 07–18 Lør: 09–15

café **IBSEN**

– Kåret til Norges koseligste café

Løkkestredet 7 • Tlf 37 27 57 63

**PLANTESKOLE
OG UTEMILJØ**

Bergeveien 8, 4886 Grimstad | www.odegardens.no

eLON

ØSTERHUS GRUPPEN AS

ØSTERHUS
ELEKTRO AS

ØSTERHUS
RØR AS

ØSTERHUS
DATA & SIKKERHET AS

ØSTERHUS
VARMEPUMPER

---

400 01 522

WWW.ØØØØ.NO

- EU-KONTROLL
- SERVICE
- BILELEKTRISK
- AUTOMATGIRSERVICE
- AC/KLIMA
- SKADETAKSERING
- OPPRETNING
- LAKKERING
- BILGLASS
- LEIEBIL

Kontakt oss –
et verksted med
lang erfaring og
gunstige priser

AUTO REP AS

AUTORISERT BILVERKSTED

Lillesandsveien 3 – 4876 Grimstad • Tlf 37 04 05 32 • post@autorep.as

TA KONTAKT MED FAG- HANDLEREN INNEN BILDELER

- Batteri
- Bilstereo
- Bremsedeler
- Clutch
- Drivledd
- Dynamo
- Eksosdeler
- Filter
- Forstilling
- Olje
- Støtdemper

BEMA

Vardegaten 17. 4876 Grimstad

Tlf 37 25 29 50 www.bema.no

